БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

Улуг Октябрьның 50 чылы

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1967 ч. МАРТ 30 ЧЕТВЕРГ № 75 (6712).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Улуг Октябрьның бүгү делегейге ужур-дузазы

«Октябрьның социалистиг Улуг революциязынның бүгү делегейге ужур-дузазы» деп эртем конференциязы март 28-те Москвага ажыттынган. Эртем конференциязын ССРЭ-ниң Эртемнер академиязын СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институту, СЭКП ТК-ның чанында Нинтилел эртемнериниң академиязы, Делегейниң ажылчын шимчээшкининиң институту чыылдырган.

Конференцияны ажыдып тура ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи академик П. Н. Федосеевтиң дыңнатканы: Европаның, Американың, Азияның болгаш Африканың хөй чурттарындан көскү эртемденнер — марксистер болгаш хөй-нинти ажыддакчылары конференцияның ажылында киржип турар. Даштыкы далчыларның аразында — Испанияның Коммунистиг партиязының даргазы Долорес Ибаррури. Уругвайның Коммунистиг партиязының ТК-ның бирги секретары Родней Арисменди. Венесуаланың Коммунистиг партиязының чиңгине секретары Хесус Фариас бар. СЭКП-ниң хоочун кежигүннери Ф. П. Петров биле Л. А. Фотиева конференцияда олуржуп турар.

Академик П. Н. Федосеев Октябрьның төөгүлүг дурзулгазының интернационалчы ужур-дузазының дугайында илеткелди кылган.

Конференция дөрт хүн үргүлчүлээр.

(СЭТА).

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Рязань, Липецк, Орёл болгаш Калининград областарның көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилери сүт, эт, чуурга садарының квартал планын күүсеткен.

Рязань областың малчыннары өрүнеге эткен чылдың чогуур үеэзинден 3,6 муң тонна сүттү болгаш 1,5 миллион борбак чуурганы. Липецк область — 6 муң тонна сүттү, Орёл область — 4,7 муң тонна сүттү, Калининград область— 4,6 миллион борбак чуурганы хөйнү саткан.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садары үргүлчүлеп турар.

ЛУИДЖИ ЛОНГО МОСКВАДА

Италияның Коммунистиг партиязының чиңгине секретары эш Луиджи Лонго СЭКП Төп Комитединиң чалаанын ёзугаар Москвада келген.

(СЭТА).

СЭКП хооркомунуң пленуму

Партияның Кызыл хоорай комитединиң эзелчеглиг пленуму болуп эрткен. Аңаа оргкилдис эргелекчизи А. И. Пахомова профэвилел организацияларынга партия организацияларының удуртулгазының дугайында илеткелди кылган.

Хоорайда элээн хой партия организациялары профэвилел организацияларының ажылынга хүн бүрүнүң дузазын чедирип база ажылчын, албан-хаакчыларының ажылга харыысалгалыг болурунга оларның идепкейлиг чоруун өскүрүп, хей-аът киирип турар. Ындыг партия организацияларынга типографияда, аэропортта, хлеб заводунда, алгы заводунга партия организациялары хамааржыр. Бо коллективтерде профэвилел организацияларының ролю бедип, коллективтиң кежигүннери чарышта шупту хаара туттунган, бүдүрүлгениң ажыл-хераан, ажылчыннарның амыдырал-чуртталгазының айтырыгларын эки организастыг тургускан.

СУ «Кызыл тудугда», тудут монтаж эргелелиниң «Коммунтудугда», «Сукпак» совхозунда партия организациялары профэвилел организацияларының ажылынга багай дузалап, ооң ажылын сонуургавайн, ындыг массалыг организацинга даянмайн турар.

Илеткел талазы-биле пленумга Мераляков, Старадубцев, Сагаачи, Хертек, Попова болгаш оон-даа өскелер сапал бергеннер.

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле профэвилел организацияларынга партия организацияларының удуртулгазын эки-идериңче утланган доктаалды хүлээп алган.

Бөгүн Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязы ажыттынар

Юбилейлиг чылдың хүлээлгелери

Коммунизмниң тургузукчузу бүгү совет улус, ооң иштинде бистиң аныяк республикавыстың ажылчы чоннары, кайгамчыктыг Төрээн чуртунуң 50 чылдыг юбилейинче уткуштур Коммунистиг партиязын, Совет чазаан долгандыр улам сырый каттыжыышкын-биле бүзүрелдиг базып олурар. Чурттуң төөгүзүнде ол шылгарақгай болуушкунга белеткел-биле холбашкан бүгү улусчу демисел ам каступ карбээн дээди хемчээлде четкен. Ол дээрге, улам көвей болбаазын машиналарны, станоктарны, приборларны кылып үндүрери; чонга четчир санныг, тергин чергениң үлетпүр барааннарын, чаагайжыттынган чуртталга бажыңнарын бээри; чүс-чүс муң, миллион-миллион тонна немелде тарааны, зътти, сүттү, дүкту бүдүрери; хоорай, суурларны кастап чаагайжыдары; амгы болгаш келир салгалдарга өске-даа материалдыг байлактарны, угаан-бодал өзүлдезиниң эртинезин тургузары дээш демисел-дир.

Советтер чуртун чүмү-биле шыва алган мындыг политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг кадырлүүшкүннүң бо хайныышкынныг үезинде улустуң айбычылары болуп соңгуттурган ең төлептиг кижилер бөгүн республиканың Дээди Совединиң ийиги чыылдазының бирги сессиязында чыылган. Республикада эрге-чагырганың дээди органының бо сессиязы организастыг айтырыгларны шиитпирлээри-биле чергелештир, Совет күрүнеңиң чоокшулап олурар алдарлыг юбилейинге белеткелдиң дугайын чугаалажып, Төрээн чуруттуң мурнунга республиканың алган социалистиг хүлээлгелериниң баштайгы түңнелдерин үндүрер, сорулгаларны тодарадыр. Шынап-ла түңнээр чедиишкиннер бисте ам безин эвээш эвес.

Октябрьның чартык чүс чыл байырлалынга алдар болдурган социалистиг чарышка хаара туттунмушаан, бистиң хоорай, кадзэвистиң ажыл-ишчилери баштайгы кварталды биче эвес чедиишкиннер-биле доозуп турар. Бо-дур, чамдык өөрүнчүг медээлер: республиканың үлетпүрү ниити продукция бүдүрериниң планныг онаалгазын эрткен үш айда элээн ажыр күүседип шыдаан. Ылаңгыя Кызылдың хлеб заводу, бус-турбиналыг электростанция, республика типографиязы, пассажирлер АТА-зы, Чадааның хемүр даш разрези байырлалдыг чылдың баштайгы кварталының бүдүрүлге программазын хуусаа бетинде чедиишкиннг күүседиткеш, ниити планның боттанылгазынга төлептиг салыышкынны киирген.

Ол ышкаш республиканың кадзэ ажыл-агыйы күрүнеге зът садарының квартал онаалгазын март 20-де ийи катап, сүттүүн—117,3 хуу күүседткени бистиң өөрүшкүүстү хайныктырган. Кадзэ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге ылаңгыя Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Тожу, Өвүр районнар улуг үлүг-хууну киирген онзалап демдеглээр херек.

Республиканың Дээди Совединиң амгы сессиязы ажыттынарының бүдүүзүнде бистиң Бии-Хем районувус 1966 чылдагы Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжыңга тиилекчилериң бирээзи кылдыр санатпышаан, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун 10 муң рубль түңнүг акша шаңналы-биле кады чаалап алганы үүгле бии-хемчилериң эвес, харын бүгү Тываның ажылчы чонунуң өөрүшкүзүн хайныктырып, чаа-чаа тиилелгелерже сорук киирген.

Совет Тываның улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының хөгжүлдезинде, культура тургузуушкунунда, чоннуң амыдырал деңнелинде бар чедиишкиннерни демдеглевишаан, сессия четпестерни чайладырының аргаларын айтып, байырладыг чылдың эзлчеглиг сорулгаларын улам тодарадыр апаары билдингир. Совет күрүнеңиң амыдыралында бо онзагай чыл шынап-ла эң улуг күжениишкиннерни үндүрерин, ажыл-хереги угаазылалдыг башкарарын, четпестерден чогуур түңнел үндүрүп, байдалды дүрген эдерин негеп турар. Ындыг турда бистиң республиканың чамдык үлетпүр, транспорт, тудуг черлериниң, кадзэ ажыл-агый бүдүрүлгелериниң ажылында четпестер ам-даа хой. Кызылдың болгаш Хову-Аксының тудуг эргелелдери, республиканың Амыдырал хандырылга министерствозунуң чамдык бүдүрүлгелери дээш өскелер-даа болдунар аргаларлыг турган-ла, чылдың баштайгы кварталының бүдүрүлге планнарын чедир күүсетпейн барганын, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарның элээн чамдык ажыл-агыйларында база «Элегес», «Өөк», «Тес-Хем» совхозтарда сүт саалдазы энир чылгызындан дыка кудулаанын, ынчангаш бирги кварталда күрүнеге сүт садарының доктааттынган планнарын чедир күүсетпээнин канчап таарымчалыг деп болуруп?

Октябрьның 50 чылынга уткуштур ажыл-агыйжы болгаш организастыг белеткелде четпестерни эдип болурунуң үе-шагы ам-даа бар. Хамык ужур чамдык ажыл-агыйлар удуртукчуларының база партия, совет ажылдакчыларының талазында ажыл-хереги боттуг удуртпас, үүгле ниити кыйгылар салып, хоозун шуугаазын үндүрери-биле кызыгаарланыр чөгенчиг практиканы соксаткаш, ажылчы чоннуң күжүн, чогаадыкчы аргалыын байырлалга чедир 20560 ТОННА ЗЪТТИ, 2500 ТОННА СҮТТҮ, 2140 ТОННА ДҮКТҮ, 80000 ТОННА ТАРААНЫ КҮРҮНЕГЕ САДАРЫН, ПЛАНДАН АЖЫР 600 МУҢ РУБЛЬДИҢ ҮЛЕТПҮР ПРОДУКЦИЯЗЫН БҮДҮРЕРИН, ТУДУГ-МОНТАЖ АЖЫЛДАРЫНЫҢ ЧЫЛ ПРОГРАММАЗЫН САН-ДАА, ШЫНАР-ДАА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ДОЛДУР КҮҮСЕДИРИН, ПЛАННЫГ ОНААЛГАЛАРГА НЕМЕШТИР 1.2 МУҢ ТОННАДАН ЭВЗЭШ ЭВЕС ЧҮЪКТҮ СӨӨРТҮРҮН долгандыр мобилизастаарында дээрзин утпас херек.

Кадзэ ажыл-агый продуктуларын белеткээр талазы-биле алдынган хүлээлгелерни чедиишкиннг күүседи-ринге үндезинни салыр чугула үүле— тарылга кампаниязы болгаш малдың часкы база чайгы ажаалда семиртилгези ам бистиң мурнувуста турар. Бо ажылагыйжы чугула хемчеглерге белеткелди бо хүннерде дүрген доозуп, организастыг бедик деңнелге, эки шынарга боттандырары — кадзэ парторганизацияларның, бүгү совет болгаш ажыл-агый органнарының амгы соңгаарлаттынмас сорулгазы. Ол харыысалгалыг сорулганы шиитпирлээринге Дээди Советтиң болгаш район, кадзэ база суур Советтериниң депутаттары, ажылчы чоннарның бот-ажылгыр массалыг организацияларының хей санныг активтери парторганизацияларның идепкейлиг дузалакчылары болуп шыдаар дээрзинге чигзиниг турбас.

Үлетпүрүүн, тудугнуң, транспорттуң бүдүрүлгелери ай, квартал санында деңдески ажылдаан, бедик түңнелдерни чедип алган турарын хандырары-биле чергелештир, садыг, коммунал ажыл-агый, ниитиниң чемненилге черлери ажылчы чонга эки бараан болган турарынче, школалар, клубтар, библиотекалар, киноустановкалар, медицина болгаш уруглар албан черлери таарымчалыг байдалга ажылдаан турарынча, хоорай, суурларны чаагайжыдып нюгаанчыдарынче онза ничээнгейни угландырарын юбилейлиг чылдың негелделери биске база хүлээндирип турар.

Совет Тываның ажылчы чоннары бүгү совет улус ышкаш, Октябрьның алдарлыг байырлалын шылгараңгай чедиишкиннер-биле уткуп шыдаар дээрзинге кымдаа чигзинмес.

Чурукта: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бөлүк депутаттары. Солагай талазындан оң талазынче—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжулар бригадазының бригадири Монгуш Калга-оол Санчы-Бидипович, Бай-Тайга районнуң Тээли ортумак школазының башкызы Мөнге-Байыр Чылбак Күжүгетовна, СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары Шулуу Кыргыс Норбуевич.

С. Феоктистовтуң фотозу.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЕЭЭЛЕР

Эки ажылдааннар

Ак-Довурак хоорайның арыглал фабриказының ажылчыннарының аразында Улуг Октябрьның бежен чыл оюнга алдаржыткан социалистиг чарыштың оду улам-на калбарып турар. Даг-дүгү арыглаар фабриканың бүгү эзлчеглера коммунистиг күш-ажыл дээш демиселде хаара туттунган. Олар юбилейлиг чылда боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Кышкы айларда сорттуг даг-дүгү бүдүрер талазы-биле болдурган хожудашкындан уштунар дээш машинистер, таарыштырыкчылар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар март айда шыңгыы ажылдаанар. Сорттуг даг-дүгүн бүдүрериниң мартта планын ук айның 24-те ажыр күүсеткен.

Социалистиг чарыштың бирги черин бо удаада эш Писаревскийге удуртқан эзлчег эзлеп турар. Айда 216700 кг сорттуг даг-дүгү бээр даалгазын март 24-те-ле 257 600 кг кылдыр күүсеткен. Ынчангаш пландан дашкаар 2000 рубльдин продукциязын берген.

Ол ышкаш, Виктор Родин, Виктор Федоров, Юрий Шагдыр оларның эзлчеглери база эки ажылдаан.

Тиилекчи

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың руднингинге калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруун шилиттинген руда чыыр Ооржак Дүдүй-оолдун бригадазы эзлеп турар. Марттың 23-теги түңнел-биле алырга, бригада ай планындан ажыр 1111 кг руданы арыглаар фабрикаже немей чоруткан. Забойщиктер бо хүннерде ажылдың темпизин ооҗумнатпайн даг-дүгүн чыып турарлар. Саая Белек, Ховалыг Демир-оол, Монгуш Демир-оол олар эзлчегде 1,5 норманы күүседип, мурнакчыларның санынга киргеннер.

Бүрүн дооскан

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улуг-Хем районнуң колхоз, совхозтары ниитизи-биле 250 тракторну, 191 андазынны, 220 сеялканы бүрүн септеп дооскаш, часкы тарылгага белеткен турган.

Районда кадзэ ажыл-агыйының техника чепсек-херакселиниң септелгезин «УТКА 25 чылы» совхоз, «Х Улуг хурал» колхоз бүрүн дооскан. «УТКА 25 чылы» совхозтуң механизаторлары Хомушку Буян, Федор Родов, Хөлчүк Доржукай олар септелге үезинде кызымаккай ажылдаанар.

Сүттү эвээжетпес дээш

Республиканың бүгү колхозтарының сүт-бараан фермалары ышкаш, Тожунуң «Совет Тыва» колхозунуң Талым сүт-бараан фермазының саанчылары, кадарчылары Совет эрге-чагырганың бежен чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышка киришпишаан, беш чылдың ийиги чылының бирги кварталының сүт садар онаалгазын хуусаазының бетинде ажыр күүсеткен.

Саар инектериң судун кудулатпас дээш хемчеглерни ферма ажылдакчылары ап чорудуп турарлар. Сиген, силос четчир. Немелде чемгерилгени оганизастаанындан сүт саалдазы февральда турганындан бедээн. Бир эвес февральда бүгү саар инектерден хүнде 60—70 литрни дөңгүп-ле саап ап турган болза, ам үш катап көвүдээн. Ам бо хүннерде инектер төрүп турар. Январь айдан эгелээш, төрээн 34 инектин бызаалары шупту менди.

Талымчылар кыштаглаашкынны чедиишкиннг дооспушаан, ырак Толбулда чурттап, ажылдап турар малчыннарга боттарының шеф дузазын база чедирип турарлар. Ында ажылдап турар хойжуларның кажааларының адаанда көрженни хооржуп, хой төрүлгезинге дузалажып турарлар. Шак ындыг шефтээшкинни ук колхозтуң хоочун хойжузу Кол Шимиттин турлаанга кылганнар.

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДЫҢ ТАРЫЛГАЗЫНГА

Каа-хемчилерде

Каа-Хем районнуң ажыл-ишчилери Совет эрге-чагырганың 50 чыл ою болур бо чылын ниитизи-биле 36 муң гектар тараа болгаш мал чеми культураларны чажып тарыыр. Ооң иштинде кол тараа культуразы—кызыл-тасты 30 муң, арбайны— 1800, суланы — 2700, кукурузаны — 3800 гектар черге тарыыр.

Районда кадзэ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелелиниң агроному В. Ф. Лобаченконуң бистің корреспондентивиске чугаалаанындан алырга, амга чедир үрезиннериң 72 хуузун чогуур кондициязынга чедир белеткеп алган, ол үүл дээрге тараа-даа, мал чеми-даа культуралар талазы-биле шупту 70 муң центнер үрезиннин 55 муң центнери чогуур кондициялыг болганы ол-дур.

Үрезин арыглаашкынын чогуур кондициязынга чедирерин апрель 5-ке чедир бүрүн доозар дээш ажыл районнуң чер болганында хайныкан. Үрезиннериң 12 муң центнер хирези бирги болгаш ийиги классты болуп турар, ооң артканы — үшкү классты.

Часкы тарылганы агротехника талазы-биле эң эки хуусаада бедик шынарлыг чорударының талазы-биле план-графиктер районнуң бүгү ажыл-агыйларында бар. Ам кол сорулга — тарылгага бүгү белеткелди дооскаш, ону айыттынган графиктерни ёзугаар чорудары болур. Күзүн тарааның дужүдүн бир гектарга онааштыр 11,5 центнерни алыр төлээде, агротехниктиг бүгү негелделерни шынгыы сагып ажылдаары тараажыларның бо хүннерде хүлээлгези ол-дур.

Кадзэ ажыл-агый техниказының септелгези амдыызында бүрүн доозулбаан, ынчалзаажок тараа чажылтазы эгелээже чедир ооң бүрүнүбиле кылдынган турары чигзиниг чок. Ынчаарга «Ленинчи орук», Ленин аттыг колхозтар техниказын хову турлагларыче үндүрүп эгелээн болгаш чамдык биче септелгелерни аңаа кылдаарын шиитпирлээн, а «Тиилелге» колхозта септелге бүрүн доозулган.

— Хову турлагларын септээр талазы-биле арай хожудап турарыысты миннип турар бис—деп, агроном оон ыңай чугаалап турар.

Ындыг болза-даа турлагларда септелге талазы-биле капитал эвес, онак ажылдар кылыр, ынчангаш бо талазынга бергелер таварышпас. Мында кол четпес чүве— чугай чогу. Райпотребсоюз болгаш районда амыдырал хандырылга комбинады—чугай-биле хандырар черлер бо болгай, олар амдыызында шимчевейн турарлар.

Механизатор кадрлар, ылаңгыя трактористер чамдык ажыл-агыйларда четпес болуп турар. Ынчалзаажок ооң уштунун алырының аргаларын дилеп тып турар. Тодаргайлаарга, мал ажылында туруп турар, мурнунда трактористен чорааннарны часкы ажылдар үезинде тур алгылаар дээн. Ооң ыңай, Балгазының болгаш Кызылдың механизация училищелериде районнуң ажылагыйларының өөредип чоруткулаан кижилери бар, оларның чамдыызы доозар, өскелери районга практикалап чеде бээр. Шак ындыг аргалар-биле механизаторларның чедишпейн турарын четчелеп алыры кердүүнен.

— «Часкы хүн—чылды чемгерер» деп чоннуң үлегер чугаазын утпайн, үргүлчү бодап турган, ажылдаарынга каа-хемчилер белеп— деп, түңелинде эш В. Ф. Лобаченко чугаалады.

«Шынның» корр.

Хойжуларда

Бай-Тайга районнуң хову-шөлдеринде хар эрээн. Ооң-биле кады хемнер уннарындан, шыныалар сугларындан ырак кышкы одарларда малчыннарга суттат кызамдан турар апарган.

Районнуң кадзэ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң кол зоотехниги эш Сарыглар Сарыг-оолдуң биске телефон дамчыштыр дыңнатканы болза:

— Районнуң хойжулары бо чылын эрткен чыл-биле деңнээрге, мал кыштагладыышкынын организастыг, хүр кыш ажырган. Бо үеге чедир районда ниитизи-биле 43148 хой, 2876 өшкү оолдаан, оларның 43197 хураганы, 2916 анайы менди алдынган. «Тээли» совхозтун, «Мурнакчы», «Малчын», «Кара-Хөл» колхозтарның шээр мал кадарчылары төрүүр үүс баш малга онааштыр үүс ажыг баш чаш төлдү менди ап, коданнарын хүр кыш ажырганнар. Ылаңгыя бо талазы-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады эш М. Маадыр-оол («Тээли» совхоз), эш Дугаржэп («Мурнакчы» колхоз) оларга удуртқан хойжу бригадаларның коллективтери онза шылгараанныр.

Хүн айтырыы—беш ажыл хүннүг неделя

ВЦСПС-тин пленуму

ВЦСПС-тиң март 28-те Москвага ажыттынган XII пленуму чаа улуг сорулгаларны чугаалажып турар. Чугаалажыр айтырыглары:

— Бүдүрүлгелериң, албан черлериниң болгаш организацияларның ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын ийи дыштаныр хүннүг беш ажыл хүннүг неделяже шилчидеринге белеткел талазы-биле профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайы;

— Үлетпүр бүдүрүлгелерде, тудугда болгаш транспортта ажылчы чоннарның медицина хандырылгазын экижидер дугайы;

— ССРЭ-ниң профэвилелдериниң эзлчеглиг, XIV съездизин чыылдырар дугайы.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, ВЦСПС-тиң даргазы В. В. Гришин бирги айтырыгның талазы-биле илеткелди кылган.

Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны ийи дыштаныр хүннүг беш ажыл хүннүг неделяже шилчидери социал талазы-биле аажок улуг ужур-дузалыг деп, илеткелчи чугаалаан. Күрүнеңиң бо улуг хемчеглерин хамыктың мурнунда совет кижилериң калбак массаларының эрге-ажыктарынга боттандырып турар. Ол хемчеглер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл ою болуп турар.

Бистиң Төрээн чуртувустың төөгүзүнде ол улуг хүннү — Октябрьның 50 чыл ою — ажылчыннар, колхозчулар, интеллигенция экономиканы болгаш культураны хөгжүдериниң планнарын боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглээринче чүткүлдүг. Кайгамчык юбилейни төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш чуртта улам калбарган. Бүдүрүлгелериниң, тудугларының, колхозтарының болгаш совхозтарның коллективтери юбилейлиг чылдың улус ажыл-агый планының онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш шудургу демисежип турар.

Сөөлгү ийи чылларның дургузунда чурт ол үеде СЭКП ТК-ның болгулаан Пленумнарының болгаш партиязын XXIII съездизиниң шиитпирлериниң үндезилээш, коммунистиг тургузуушкунуун оруунга бурунгаар улуг базымны кылган дээрзин В. В. Гришин демдеглээн.

Совет кижилериң амыдырал деңнелин бедидериниң айтырыгларынга доктаагаш, илеткелчиниң демдеглээни: бистиң чуртувуска социализм ажыл чокталыр чоруктан ажылчы чоннарны шагда адырып алган болгаш ажылдаар, дыштаныр эргени совет кижилерге хандырып берген. Ажылчы чоннар бүрүн ажылдыг, эң кыска ажыл хүнү, ажылчы чоннарның ажыл төлевири болгаш боттуг орулгалары соксаал чокка өзүп турар ындыг үеде ийи дыштаныр хүннүг беш ажыл хүннүг неделяны ам бисте чорудуп турар. Беш ажыл хүннүг неделя ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның күш-ажылынга, оларның дыштанылгазынга, мергежилин бедидеринге, өөредилгезинге, культурлуг өзүлдезинге, урулларын кижизидеринге улам эки таарымчалыг байдалдарны тургузар.

Неделяда ажыл шагының мурнунда доктааттынган үргүлчүлээшкини күш-ажылдың болгаш дыштанылганың чаа чурумунуң байдалдарында хевээр артар. Ынчалза-даа ажыл хүнүнүң санын кызырар чорук ажылчы чоннарга ажыктыг чүвени берип турар. Ол ажыктыг чүвениң кол үүлү болза, неделяның ажыл шагын беш хүнге хуваганының ачызында ажылдавас база бир хүннүң хосталырында болур. Мооң-биле кады ажылдаар күннериң санының кызырлыры ажылче чоруур болгаш чанарының шаг-үезин эвээжедир, эзлчегни хүлээп алыр база дужаарынга үнер шаг-үениң чарыгдалын кызырар. Ол чорук неделяда 1—2 хире шакты камнап алыр арганы бээр. Чыда саналгабиле алырга, ол чорук ажылдавас сес-алды немелде хүнү тургусканы ышкаш, ол хире санныг шаг-үени бээр. Ажылдың чаа чурумунче шилчиири-биле чылда 100 ажыг хүн ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга дыштаныр хүн болган турар.

Беш ажыл хүннүг неделяже шилчиири социалистиг бүдүрүлгениң өзүлдезиниң эрге-ажыктарынга база дүгжүп турар. Ажылдың чаа чуруму күш-ажылдың организациязын акижидер, бүдүрүлге фондуларын ажыглаарының ажыктыын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер арганы берип турар.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалы школаларга, дээди болгаш ортуман өөредилге черлериңе, профтехниктиг өөредилгениң училищелериңе хамаарышпас. Оларга беш ажыл хүннүг неделяны чорудар болза, хүнде кичээлдериниң шагын көвүдедиринге, өөренникчилерге болгаш башкыларга артык үүргелиг болурунга чедирер ийик.

Мооң мурнунда беш ажыл хүннүг неделяже шилчиткен бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларның ажылының дужүлгазын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Бо үеде үлетпүрүүн янзы-бүрү адырларында болгаш тудугларда беш ажыл хүннүг неделяже шилчиткен бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларның саны 1500 чыгам болуп турар. Оларда ийи миллион чедир ажылчы чоннар ажылдан турар. Беш ажыл хүннүг неделяның маргыш чок артык үүлдериниң болгаш ону массалыы-биле чорударының ажыктымын дугайын ол коллективтериниң ажылының дужүлгазы херечилеп турар. Ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар күш-ажылдың болгаш дыштанылганың байдалдарын акижидеринге немелде аргаларны тургузуп, кижилериңе кадыкшылын быжыглаарынга дузалап, турар чаа чурумну үүлдүргүнүүшкүн-биле көрүп турар.

Беш ажыл хүннүг неделяже ажылчыннарны болгаш албан-хаакчылары шилчидер чорук бүдүрүлгелериниң, пехтериниң, участоктарының бүгү талалыг белеткелин, амыдырал хандырылга албан черлерин эде тургузарын негеп турар деп үвени дуржулга көргүскен. Ол база-да билдингир, чүте дээрге ажылдың туруп турар чаңчыкан чурумун үүгле үрээр эвес, харын база хей миллион кижилериң күш-ажылын амыдырал болгаш культурлуг хандырылгазын организастыарынга улуг өскерилгелерни киирерин негеп турар. Чогум-на харын чаа чурумнуң үезинде ажылдың чедишкини бүдүрүлгелериң белеткелиниң хиреченгезинден, ажыл-агый болгаш профэвилел организациялары эргежок чугула белеткел хемчеглерин кайы хире чогумчулалдыг чоруткаңындан хамааржып турар.

(Төөчүү 2-ге арыда).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ПЛЕНУМ СООНДА...

Партия эге организацияларының ролюн улам бедик кодурер дугайында айтырыгны СЭКП обкомунуң III пленумунга чугаалашкан соонда Тожу районда «Совет Тыва» колхозтуң партия комитеди бодунуң ажылын эде тургузар хемчегерин алган. Оон мурнунда партия эге организацияларының болгаш партбөлуктериниң ажылынга хамаарышкан айтырыгларны чүгле партия хуралынга ыңда-хаая чугаалажып каарынга кызыгаарлаттынып турган. Ам болза эге организацияларга шуут чеде бергеш, ажыл-херек-биле ылаптыг танышкаш, четпестерни чайладыр талазы-биле парторганизациялар секретарьларынга практиктиг дуза чедирерин күштелдирип, эки дуржулганы өөренип, ону солуштурарын практикалап эгелээн.

Сөөлгү үеде Талым сүт-бараан фермазында партия эге организациязы (секретары Кол Биче-оол) дээре ажылдап турар апарган. Колхоз бүдүрүлгезинде бодунуң онаашкан ажылы база партийжи даалга дээш коммунист бүрүзүнүң харыысалгазы бедээн. Ферманың бүдүрүлгеге айтырыын, кижизидилгелиг, культура-массалыг ажылдар дугайын эге организация хуралынга үргүлчү чугаалажып, шиитпирлериниң күүселдезин организастап турар. Коллективке ажыл дугайында партийжи даалгаларны коммунист бүрүзүнге берген. Оон күүселдезин парторганизация секретары эш Биче-оол доктаамал контрольдап, активке даянып ажылдап турар апарган. Ферманың бүдүрүлгезинде бодунуң инек кадарларын ажылынып дуржулгазын аныяк малчыннарга өөредип турар. Эш Сандыыжап оон-биле кады мурнакчы ажылларның бирээзи.

Талым сүт-бараан фермазының ажылдакчылары «Май 1» колхозге садарының планын ажыр күүсеткен.

Коммунистерниң мурнакчы ролюн оларның колхоз бүдүрүлгезинге киржилгезинден көрүп болур. Саанчы Александра Ооржак, инек кадарчылары Кол Севек, Кол Биче-оол, Кол Сандыыжап олар колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары болбушаан, малчыннар ортузунга агитатор хүлээлгезин күүседип, колхозчу ажыл-ишчилерни Октябрьның юбилейлиг 50 чыл оюнга алдар бөдүргэн социалистиг чарышка киириштирип турарлар. Ылаңгыя Кол Сандыыжап бодунуң инек кадарар ажылының дуржулгазын аныяк малчыннарга өөредип турар. Эш Сандыыжап оон-биле кады мурнакчы ажылларның бирээзи.

Талым сүт-бараан фермазының ажылдакчылары «Май 1» колхозтуң Куштуг-Кежиг фермазының коллективин социалистиг чарышка кыйгырган, хүлээлгелериниң күүселдезин хынажып, бот-боттарынга аалдажып, дуржулгазын солчуп турар. Чоокта чаа Талымның төлээлери Куштуг-Кежигге аалдап баргаш, ол ферманың ажылы-биле таныжып, чарышты канчаар организастаанын өөренип көрген. Аалчылар ажылдың чүгле эки талазын көөрүнге кызыгаарлаттынмайн, ферма ажылында четпестерни база илереткен болгаш ук четпестерни чайладыр дугайында ажыл-ишчи сумезин өөнүктеринге берген. Оларның солун концертин Куштуг-Кежигниң чурттакчы чону көрген.

Колхозтуң ажыл-агыйының бир кол адыры иви ажылы болуп турар. Партия комитеди ажыл-агыйның ол участогунга коммунистерниң күжүн быжыглаан болгаш Өдүгенде иви фермазынга партия эге организациязын тургускан. Оон секретарынга Бараан Балбыр сонгуткан. Ырак черде ивижилерниң амыдырал-чуртталгазының, өөредилгезиниң болгаш культурлуг депшилгезиниң дугайында сагыш салыышкыны багай эвес болуп келген. Ивижилерде В. И. Ленинниң намдарын өөренир бөлүм ажылдап турар. Оон пропагандистери Ак Эзирикпей, Кол Чашпаяк олар ол партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип, кичээлдерни бедик идеилиг деннелге эрттирип келгилээн. СЭКП райкомунуң ажылдакчылары ивижилерге база барып, кижизидилгелиг ажылдарны чорудуп турар.

Бо ферманың ажылдакчылары юбилейлиг байырлалга—Улуг Октябрьның 50 чылынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражырын хүлээнип, бүгү-ниитийин чарыжынга каттышканнар. Бо чылын бир муң хире иви ооларын өстүрер, күрүнеге ортумактан өру күштүг 450 ивини садар. Ферма эрткен чылын багай эвес ажылдап, иви өстүрериниң планын 107 хуу күүсеткен.

Колхозтуң партия комитеди ажыл-агыйны холгаарлай баар турган чоруундан чайлаан, артель баштаар чериниң ажылын контрольдаар эргезин ажыглап, организакчы болгаш кижизидикчи ажылдарны чорудуп турар. Хамыктың мурнунда коммунистербиле ажылды күштелдиргеш, оларны дамчыштыр чон ортузунга кижизидилге ажылларын элээн эки-житкен. Коммунистерниң хөй кезии партия чырыдыышкынының бөлгумнеринде өөренип турар. Ажыл-агый, амыдырал болгаш кижизидилге айтырыгларын партия хуралдарынга чугаалажып, ук хуралдарның кижизидикчи ролюн бедиткен. Шүгүмүлел болгаш бот-шүгүмчүлел четпестерни илередириниң болгаш чайладырының кол чепсээ апарган. Эш-хуузунуң шынчы болгаш чөптүг шүгүмчүлелин ажыл-чорудулгага шын угланыышкын бээриниң, ажиг ажыктыг дуза чедириниң аргазы кылдыр медерел билир чанчыл парторганизацияда тургустунган.

Парткомнуң болгаш партия эге организацияларының организакчы болгаш кижизидикчи ажылдарының түңнели ажыл-агыйда кеступ турар. Колхоз күрүнеге эзт садарының чартык чыл планын ыракта ажыр күүседип апкан. Бирги кварталда күрүнеге сүт садарын 160 хуу күүсеткен.

— Партия организациязының ажыл-чорудулгазы СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкиниг боттандырарынче угланган. Бистиң ажылывыста четпестер ам-даа бар. Ол четпестерни бодувус чогуур өйшаанда илередип ап, ажылды улам экижидериниң болур-чогуур хемчегерин ап турар бис—деп, партком секретары Бараан Самбуевич Чигжит чугаалап турар.

А. КОЛ.

АМЫДЫРАЛ БОЛГАШ ҮЕ-ШАГ БАДЫТКАП ТУРАР

СЭКП-ниң XXIII съездизи ажыттынгандан бээр бир чыл болганынга

«XXIII съезд кандыг-даа мактанышкыннар чокка, мырыңай эгезинден ужунга үндүр ханы уткалыг ажыл-ишчи байдалга эрткен. Допчулай чугаалаарга, 1964 чылдың октябрьда Төп Комитеттиң Пленуму болганындан бээр СЭКП-ниң болгаш оон удуртулгазының бүгү ажыл-чорудулгазы кандыг болуп келгени ышкаш, ажылының алыс уг-шии шак-ла ындыг съезд болган»—деп, XXIII съездиге олурушкан бистиң француз эштеривис съездиниң угаан-бодалын боттарының дайынчы органы—«Юманите» солунга ынчалдыр чечен, мерген тодаргайлап көргүскен.

Төп Комитеттиң кайгамчыктыг октябрь Пленумунга үндезиленип салдынган үүлдерни XXIII съезд төлептиг үнелеп көрген болгаш улам ыңай калбартып хөгжүткен. Партиның болгаш күрүнени удуртурунуң стилинге турган алдагалдарны ханы илереткениниң болгаш өскенинин, субъективизмни болгаш ленинизмниң өзүзунга канчап-даа таарышпас бүгү-ле үүлдерни, партия организацияларының инициативазын болгаш бот-ажыл-чорудулгазын боой тудуп турган үүлдерни, бистиң бурунгаар шимчээшкинивисти моондактап турган үүлдерни чайлатканының дугайында чугаа чоруп турары ол.

Бистиң экономикавысты удуртурун чаа, өзулуг эртемчи болгаш боттуг арга-биле көөрүнүң хевирин ажылдап, амгы үе-чадада партияның экономиктиг политиказының принциптерин тодаргайлаан Төп Комитеттиң март болгаш сентябрь (1965 чыл) Пленумнарының шиитпирлерин октябрь Пленуму амыдыралче хайныктырып киирген. Ол принциптер чүл дээрге экономиктиг методтарның болгаш идиг бериишкиннериниң ролюн улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарынга кодурери, күрүне планнаашкынын боттуг экижидери, бүдүрүлгелериниң, колхозтарның база совхозтарның ажыл-агыйжы бот-тускайлаң болур чоруун болгаш инициативазын калбартыры, оларның коллективтериниң харысалгазын болгаш боттарының ажыл-чорудулгазының түңнелдеринге материалдыг сонуургалын бедидери ол болур.

Съездиге эштер Л. И. Брежневтиң болгаш А. Н. Косыгинниң илеткелдеринге, делегаттарның чугааларынга болгаш съездиниң шиитпирлеринге ол бүгү үүлдер улам ыңай хөгжүттүнген. Чаа беш чыл планының талазы-биле съездиниң Директиваларынга ол үүлдер алызындан чырыткылаңдыр сиңнигип боттанган.

Бистерге, совет кижилерге, эрткен чыл болза партияның болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказының кол угланыышкыннарын тодаргайлаан XXIII съездиниң шиитпирлерин болгаш идеяларын амыдыралга боттандырар дээш демиселдиң демдээ-биле эрткен. Ынчангаш ол шиитпирлериң кайы хире мергенин, делегейниң болгаш иштикиниң байдалын съездиниң кайы хире ханы болгаш шын тодаргайлаанын үе-шаг маргыш чок көргүскен.

Чижээлээрге, социалистиг экономиканың кайгамчык улуг чедиишкиннери турзажок, биске сөөлгү чылдарда иниитилел бүдүрүлгезиниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпилери элээн оожумнааны билдингир болгай. Кодээ ажылагый дыка хожудап турган үүл бар, ол чорук чиик болгаш аъш-чем улетпүрүнге таарымча чок салдарын чедирген. Боттуг чылдагааннар-биле (1963 болгаш 1965 чылдарның дужут чок болганы-биле; делегей байдалының чидигленин, камгалалга немелде хөрецгилерни чардыктырарын негеп келгени-биле) чергелештир, темпилеркиц оожумнаашкыны экономиканың чамдык айтырыгларын шиитпирлээр чорукту тоомча чок көөрүнүң, планнаашкынга алдагалдарның, удуртулганың, ажыл-агыйжы саналганың экономиктиг аргаларын чедир үнелеп көрбээнинин, материалдыг болгаш моральдыг идиг бериишкиннерин долдур ажыглаваанының уламындан база болдунган.

Чаа беш чылдың бирги чылында партияның XXIII съездизиниң шиитпирлери күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң болгаш национал орулганың өзүлдезинин темпилеринге чогуур эргилдени боттандырар арганы совет улуска берген.

Чурттуң национал орулгазы 7,5 хуу бедээн. Ындыг немей өзүлде мурнундагы беш чылдың чаңгыс-даа чылында болбаан. Ол чорук күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнге база чогуур чергези-биле хамааржып турар, үүл дээрге 1966 чылда үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 5 хуу бедээн болгай. Ынчаарга мурнундагы беш чылда чылда-ла ортумак немей өзүлде 4,6 хуу болган-на болгай.

Партияның XXIII съездизиниң бистиң экономикавыска хамаарышкан шиитпирлери чурттуң экономиктиг хөгжүлдезинин темпилерин болгаш улус ажыл-агыйынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин дүргедедиринге бүгү-ле эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны ажыдып турар.

Ол дугайын, чижээлээрге, ажылагыйны чорударының чаа системазынче эрткен чылын шилчиткен бүдүрүлгелериниң ажыл-чорудулгазы херечилеп турар. Продукция бүдүрүп үндүрерин үлетпүр ниитизи-биле 8,6 хуу бедиткен болза, аңаа сайгарган продукцияның хемчээли 10 хуу улгаткан, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү—8 хуу бедээн.

Эрткен чылын көдээ ажыл-агыйга чедип алдынган чедиишкиннер бистерни өөртүп турар. Чурт болза тараанның, хөвеңнің, чигир свёклазының, тарымал тооруктуң тергиин эки дужүттерин ажаап алган. Чер болгаш мал ажылының ниити продукциязы 1965 чылдынга деннээрге 10 хуу бедээн.

Колхозтарның болгаш совхозтарның чедиишкиннери хамыктың мурнакчы идеяларының болгаш шиитпирлериниң кайгамчык улуг амыдыралчы күжү беш чылдың ийиги чылынга—Совет күрүнениң юбилейлиг чылынга улам чаагай салдарын чедирип турар.

Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң ниити хемчээлиниң талазы-биле январь-февральдың планы ажыр күүсеттинген.

Ажылдаарының чаа системазынче шилчээн бүдүрүлгелер ол чедиишкиннерге дыка улуг рольдуг болган. Ам безин чаа система өзугаар индустрияның бүдүн-бүдүн адырлары ажылдап турар. Ниитизи-биле ол адырларда үлетпүрүнүң бүгү ажылдакчыларының бештің бир кезии ажылдап турар. Эрткен чылдың январь-февральдынга деңнээрге, олар сайгарган продукцияның хемчээлиш 13 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 8 хуу улгаттырган.

...Планның хуулары, күш-ажыл бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң темпилери дээрге анаа-ла бир чүве эвес, харын бистиң кижилеривистиң амыдырал-чуртталгазы улам эки, чараш чаагай, хандырынган турзун дээш, бистиң экономиктиг болгаш камгалал күчүвүс Совет күрүнениң оран кырынга тайбыңны хандырып турар ленинчи даштыкы политиказын боттандырарынга кезээде чайгылыш чок материалдыг үндезин болзуп дээш партияның кол сорулгаларын шиитпирлээриниң чепсээ-дир.

XXIII съездиниң ажыттынганының соонда эрткен чылдың дургузунда ол бүгүнүң талазынга чон съездиниң номналдарын боттандырар дээш бурунгаар чаа улуг базымны кылган.

Чоннуң политиктиг болгаш чогаадыкчы идепкейи кодурулген, социалистиг демократияны бүгү хемчег-биле хөгжүдеринче партияның угланыышкыны аңаа идиг берген. Совет кижилериң өзүн турар политиктиг идепкейин чер-чер Советтеринге болгаш эвиледдешкен республикаларның Дээди Советтеринге чаа болгулаан сонгулдалар база тодаргай көргүскен. Совет кижилериң күш-ажылчы, чогаадыкчы идепкейи хамыктың мурнунда Улуг Октябрьның 50 чылынга алдар болдурган бүгү улусчу социалистиг чарыштан илергейлеттинип турар.

Партийжи амыдыралдың ленинчи норма-чижектерин, удуртулганың коллективтиг болурунуң принциптерин шыңгыы сагыт турары партияның бодун улам-на сырый каттыштырган, партия организацияларын улам дайынчы арга-мергежилдиг болдурган. Чон-биле оларның харылзаазы улам сырый, оларның инициативазы улам улуг, оларның ажылының хевирлери улам эзлгир апарган, политиктиг бедик медерелдиң болгаш күш-ажылды коммунистиг өзу-биле көөрүнүң угаан-бодалынга чаа кижини кижизидериниң талазы-биле оларның идеологтуг ажылы улам-на дээштиг апарган.

Делегей байдалынга хамаарыштыр партияның XXIII съездизиниң кылган анализин үе-шаг, амыдырал бүрүн бадыткаан. Амгы үе-чадада төөгүлүг хөгжүлдениң кол угланыышкынын делегейниң социалистиг системазы, империализмге удур, ниитилелдиң социалистиг чаартылгазы дээш демисежип турар күштер тодарадып турар деп чүвени эрткен чылдың болуушкуннары дагын-дагын көргүскен.

Оон-биле кады съездиниң айтып турганы ышкаш, империализм болза бодунуң таварышканы ниити кризистен үштүнүп алырының аргазын дайыпзырак өнчүк-чөңгээлерден, сулчээлерден болгаш шуут интервенциялардан дилеп тыварын ам-даа оралдажып турар. Бодунуң далай, чадаг шерии-биле болгаш ужар-чүүлү-биле төөгүнүң хөгжүлдезин дедир эргилдиреринин оралдажып турар америк империализм ону онза дерзии болгаш чүдек-бужар өзу-биле көргүзүп, ындыг чүдек-бужар чоруктарны кылырын маадырлыг Вьетнамда чедиишкин чок оралдажып турар.

СЭКП ТК-ның 1966 чылдың декабрь Пленуму «бистиң ленинчи даштыкы политикавыстың чайгылыш чок шынныын, империалистерниң агрессчи чүткүлдеринге бистиң ойтур шавышкынывыстың быжыын, оон-биле кады делегейниң коммунистиг шимчээшкинин сырый каттыштырар дээш бистиң партиявыстың даштыкы политиктиг тактиказының эзлгирин, демиселиниң могаг чогун база дагын көргүскен» деп, сонгукчулар мурнунга бодунуң чоокта чаагы чугаазынга эш Брежнев чугаалаан.

Социализм чурттарының болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттыжыышкыны акыдуңма партияларның төлээлекчилериниң XXIII съездиниң индириндеи чугааларынга онза тодаргайы-биле илергейлеттинин көзүлген. Мао Цзэдуннуң ленинизмден чарылган чагырыкчы бөлүүнүң чарылдыркчы политиказы турзажок, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эви быжыгып турар. Оон-биле кады бүгү-ле акы-дуңма партиялар өлүм чок Ленинниң партиязының делегейниң коммунистиг шимчээшкининге кайгамчык улуг ролюн онзалап демдеглеп турар, чүге дээрге бистиң партиявыс бодунуң интернационалчы хүлээлгезин ыдыктыы-биле күүседириниң үлегер-чижээн көргүзүп турар болгай.

Ленинниң партиязының XXIII съездизиниң идеялары тиилеп турар. Оны амыдыралдың боду, үе-шаг боду херечилеп турар.

И. ПАВЛОВ,
СЭТА-ның хайгаарактызы.

Ак-Довурак — Абаза оруунуң тудуун шудургу, ажылга чүткүлдүг кижилер чорудуп турар. Оларның бирээзи— бульдозер башкарыкчызы А. Зайцев. Чазаглыг делгем орук эртер черге хамыкты мурнай оон трактору барып, дескилеп аштаар. Тудугжулар оон ажылынга бедик үнелелди берип турарлар.

ЧУРУКТА: бульдозерист А. Зайцев.

В. АНАНИННИҢ фотозу.

ЧАА НЕГЕЛДЕ ӨЗУГААР

Партияның XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар болгаш Совет эрге-чагырганың бежен чылынга чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш ажылагыйның болгаш культура тургузуушкунуң айтырыгларын улам экижидеринге Советтериниң ролюн бедидер хемчеглер алдынган. «Ажылчы чоннар депутаттарының көдээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның чоокта чаа үндүрген доктаалында көдээ болгаш суур Советтериниң ат-алдарын бедидип, шыырак билиглиг кадрларбиле быжыглаарын онзалап көргени партияның сагыш салыышкынының херечизи-дир.

Тожунуң район-даа, көдээ-даа Советтери ол доктаалга болгаш чоокта болуп эрткен сонгулдаларга хамаарыштыр ажылын экижидип чорудар. Болуп эрткен сонгулдаларда район Совединге сонгуттурган депутаттарның 62 хуузу, көдээ Советтерге сонгуттурган депутаттарның 54 хуузу чаартынган. Район болгаш көдээ Советтерниң депутаттарынга эртем-билиглиг, ажылынга ак сеткилдиг, чонунга хүндүткелдиг, төлептиг ооолдар, кыстар сонгуттурган. Оларның аразында «Совет Тыва» колхозтуң аңчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Даржаа Эрестол, «Май 1» колхозтуң хоочун аңчызы Ленин орденниг Ак Мырлаа, кооперация аңныыр ажыл-агый чериниң балыкчызы Лидия Селегеева, эмчи Михаил Алишевский, башкы Ирина Агбаан, культура ажылдакчызы Надежда Гаврилова болгаш өскелер-даа бар.

Районнуң көдээ Советтериниң бирги организастыг сессиялары болуп эрткилээн. Аңаа Советтерниң күүскомнарын, доктаамал комиссияларын сонгуп турган. Ол сессияларга көдээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын тускай чугаалашкан. Ук доктаалды чүүлдүгүнүп көргеш, сеткил ханыышкын, улуг өөрүшкү-биле хүлээп алган болгаш тускай шиитпирни үндүрген.

Сонгукчуларның депутаттарга киирген чагыгларының талазы-биле айтырыгны база чугаалашкан.

Район болгаш көдээ Советтериниң организас-массалыг ажылын бедик деннелге кодурери, доктаамал комиссияларның ажыл-чорудулгазын ыын удуртуру, чон-биле харылзааны быжыглаары эргежок чугула. Советтериниң ажылын чаа негелдеге дүүштүр чорудары район болгаш көдээ Советтериниң чаа турган составының кол сорулгаларының бирээзи болур.

Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга уткуштур алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге районнуң партия организациялары совет органнарга чогуур дузаны база чедирер ужурлуг. Алдынган хүлээлгелерни юбилейлиг чылда күүседир дээш партия, совет органнарының ажылдакчылары, районнуң бүгү чурттакчылары кызымак ажылдаар хүлээлгелиг.

В. ТАМДЫН-ООЛ,
Тожу райкүүсиомнуң даргазы.

Солун семинар

Чечен чогаал болгаш уран үүлдү пропагандалаарының айтырыгларының талазы-биле лекторларның үш хонуктуг республика семинары Кызыл хоорайга дүүн ажылын дооскан. Аңаа республиканың чечен чогаалының, чурулга, хөгжүм болгаш театр уран үүлүнүң ажылдакчылары солун лекцияларны номчаан.

«Билиг» ниитилелиниң республика организациязының чыылдырганы ол семинарга Кызылдың үш библиотеказы В. И. Ленинниң, Октябрь революциязының болгаш школачыларның шериг-патриоттуг кижизидилгезиниң дугайында чогаалдар допчулалын кылып, ном делгелгезин организастаан.

Идеологтуг ажылдың амгы үеде сорулгаларының дугайында лекторларның мурнунга СЭКП обкомунуң агитация болгаш пропаганда килдизиниң эргелекчизи, төөгү эртемнериниң кандидады эш Ю. Л. Аранчин чүве чугаалаан.

Хүн айтырыы—беш ажыл хүннүг неделя

ВЦСПС-тиң пленуму

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

1965—1966 чылдарда беш ажыл хүннүг неделяже шилчиткен бүдүрүлгелерни багай белеткелдиң чылдаагаанында, күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң организациязында четпестерниң чылдегаанында ажылдың мурнундагы чурумунче катап эгидер ужурга таварышканының ындыг фактылары база бар дээрзин илеткелчи мооң-биле кады демдеглээн.

Ажылдын чаа чурумунче шилчиприн-биле холбаштыр профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайын илеткелчи тодаргай чугаалаан. СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тин доктаалының ужур-утказын совет кижилериниң чаагай амыдыралының дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының чаа илередиишкини болур деп чүвени профэвилел организациялары ажылчы чоннарга калбаа-биле таныштырар ужуралуг. Бүгү тайылбыр ажылын бүдүрүлге планнарын чедиишкиниг күүседиринче, бүдүрүлгениң курлавырларын илередир болгаш ажыглаарынче ажылчы чоннарны мобилизастаарының лозунгунуң адаа-биле чорудар ужурлуг. Ажылдың чаа чурумунче шилчиир кылдыр бүдүрүлгелерни белеткээринге калбак активти киириштирери — профэвилел организацияларының хүлээлгези.

Оон дараазында илеткелчи үзүктелдиг база үзүктелиишкин чок ажылдаар бүдүрүлгелерге, үлетпүрнүң, транспорттуң болгаш көдээ ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга, човну хандырып турар бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга, медицина, уруглар болгаш культура-чырыдыышкын албан черлеринге ажылдың чаа чурумун нептередириниң тодаргай айтырыгларынга доктааган. Ажылчы чоннарның дыштанылгазын болгаш культура-амыдырал хандырылгазын организастаарынга улуг кичээнгейни ол көрүндүрген.

Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны беш ажыл хүннүг неделяже шилчидер дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тин доктаалын бистиң улузувус ханы үүлдүгүнүүшкүн-биле хүлээп алган дээрзин илеткелчи түңнелинде чугаалаан. Ажылчы чоннарның күш-ажылчы идепкейиниң болгаш чогаадыкчы инициативазының чаа көдүрлүүшкүнүн ол доктаал хайныктырып үндүрген. Партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга ажылчы чоннар бүдүрүлге онзалдаларын күүседиринге чаа-чаа чедиишкиннер-биле харыылап турар.

Иваново областың «Солидарность» фабриказының мастери Ю. М. Вечерова бистиң областың 51 пес-таавы бүдүрүлгелериниң 48-зи чаа графикти өзугаар ажылдап турар деп, бодунуң саналынга чугаалаан. Ажылдың чаа чурумунуң үезинде бүдүрүлгениң болгаш ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын чедиишкиниг дүүштүрүп турарын ол бүдүрүлгелериниң дуржулгазы көргүскен. Күш-ажылдың организациязы, дерилгени болгаш ажыл шагын ажыглаары экижээн. Продукцияны бүдүрүп үндүрери элээн көвүдээн.

Беш ажыл хүннүг неделя тудугжуларга аажок таарымчалыг болган. Ол дугайын тудуг болгаш тудуг материалдар үлетпүрүнүң ажылчыннарының профэвилел ТК-ның даргазы А. П. Ушаков бодунуң саналынга чугаалаан. Хой коллективтер ажылдарның темпилерин иледе бедидип, электроэнергияны, тудуг материалдарын камнаарын чедип алган.

Профэвилелдериниң Украин республика чөвүлелиниң даргазы В. К. Клименко солун чижектерни көргүскен. Днепродзержинскиниң химия комбинады ийи дыштаныр хүннүг неделяже шилчээш, ниити продукцияны бүдүрүп үндүрерин 15,4 хуу көвүдедирин чедип алган. Киевтиң «Красный экскаватор» заводу 1966 чылда 11 миллион рубльдин арыг орулгазын алган. Завьяловск рудниктиң коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 23 хуу бедиткен. Беш ажыл хүннүг неделяның бүдүрүлгеге берип турар улуг аргаларының дугайын бо фактылар херечилеп турар-дыр.

Чаа байдалдарда ажылчы чоннарның дыштанылгазын болгаш амыдырал хандырылгазын билдилиг организастап турарының чижектерин ораторлар база көргүзүп турган. Чер-черге культура-кижизидилгелиг болгаш күш-культура ажылдың экижээн дугайын санал бергеннер чугаалап турган.

Профэвилелдериниң Пермь область чөвүлелиниң даргазы А. П. Денисов, ССРЭ-ниң чиик үлетпүр министри Н. Н. Тарасов, орук харылзаалар министри Б. П. Бещев, ССРЭ-ниң хөмүр даш үлетпүр министри Е. Ф. Братченко болгаш өскелер-даа база санал бергеннер.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрүпланының даргазы Н. К. Байбаков пленумга чүве чугаалаан.

Бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларының ажылчыннарын болгаш албан-хаакчыларын ийи дыштаныр хүннүг беш ажыл хүннүг неделяже шилчидиринге белеткел талазы-биле профэвилел организацияларының тодаргай сорулгаларын айытган доктаалды ВЦСПС-тин пленуму хүлээп алган.

Ажылчы чоннарның чаагай амыдыралының дугайында партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынынга харыы кылдыр Улуг Октябрьның 50 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты улам калбартыр, беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг күүседир дээш шудургу демисежир, чаа ниитилел тургузугнуң типилелгезиниң кол үүлү болур күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр деп профэвилел организацияларын, бүгү ажылчыннарны, инженерлерни, техниктерни болгаш албан-хаакчыларын пленум кыйгырган.

Пленумнуң ажылынга А. П. Кириленко, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, М. С. Соломенцев, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрүпланының даргазы Н. К. Байбаков, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң материал-техниктиг хандырылга талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы В. Э. Дымшиц, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы М. Т. Ефремов киришкен.

Март 29-та пленум бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

Сөөлгү белеткелдер

Бүгү-россияның бот-тывынгыр уран чүүлүнүң зона аайы-биле Новосибирскиге болур көрүлдезинге шупту 11 республикаларның, крайларның, областларның бот-тывынгыр улусчу талантылары киржип, тиилекчилериниң одуруунга үнер, Москвага болур көрүлдеге киржир эрге дээш маргыжарлар.

Бистиң республиканың бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң көргүзүү Новосибирскиге апрельдиң баштайгы хүннериниң бирээзинде болур. Аңаа барып киржир, Тыванның бот-тывынгыр уран чүүлүнүң ат-алдарын барып камгалаар 150 ажыг эң шилиндек талантылыгларның белетиели республика найысылалында элээн наш хүннерниң дургузунда хайныышкынныг чоруп турар. Белеткел ам колдуунда-ла сөөлүүреп келген. Олар боттарының баштайгы концертин март 30-ниң кежээзинде Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сессиязының киржиичилеринге көргүзер.

Ойнакчыларның кедер идик-хевин Кызылдың даараныла комбинадының даараачылары кылган. Сцена чуруктарын чуруккчу Сергей Ланзы күүсеткен.

А. ДОПЧАА.

Беш чылдың күш-ажылчы ээлчээнде

Ак-Довурак хоорайда профессионал-техниктиг училищениң тудуунуң иштики шеверлел ажылдарын кылып турар бригаделарның аразында калбарган чарышка Н. Перинага удурткан бригада тиилекчи болган. Перинаның бригадазында 14 аныяктар бар, а ол боду дөрткү курста өөренмишаан ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Ол бригаданың мурнакчылары Лидия Ворожейкина, Ооржак Мандараа, Нина Перина, Гаврик Окан-оол, Өлчеймаа биле Хүрештей Сарыглар.

Д. АНАЙ-ООЛДУН фотозу.

ЮБИЛЕЙГЕ

Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозунуң хойжу бригадаларының, сүт-бараан фермаларының малчыннары юбилейлиг чылда ниитиниң малының баш санын өстүрер болгаш мал ажылының продукциязын будуурерин көвүдедир, күрүнеге эзт, сүт, дүк дужаар планнарны боттандырар сорулга салып алган ажылдап турарлар. Кодан, ферма бүрүзүнүң малы кыштан онча-менди хүр ашкан, малдың чаш төлү менди алдынып, сүт саалдазы бедип турар.

Совхозтуң Ак-Туруг салбырының Чаш-Тал сүт-бараан фермазы мурнакчы фермаларның бирээзи. Эрткен чылын сүттүң ниити чыылдазының, бир инекке онааштыр сүт саарының болгаш күрүнеге садарының планнарын ажыр күүсеткеш, салбырның сүт-бараан фермаларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Ферманың коллективи коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты чедип алыр дээш, үш чыл иштинде демисежип келген. Совхозтуң дирекциязы, парткому болгаш профовилел комитеди чоокта чаа коммунистиг күш-ажылдың фермазы деп хүндүлүг атты Чаш-Тал фермазынга тывыскан.

Юбилейлиг чылда сүт саалдазын көвүдедип тургаш, сүттүң ниити чыылдазының, бир инекке онааштыр саар сүттүң болгаш күрүнеге садарының планнарын ажыр күүседир сорулга-биле коммунистиг күш-ажылдың фермазының коллективи бедик хүлээлгелерни алган. Бо чылын саар инектен-не 1500 кг сүт сагдынган турар, күрүнеге 230 тонна саттынар.

Кыштың улуг соогунда саар инектерниң ажаалда-тежээлдезин эки организасташ, беш чылдың ийиги чылының баштайгы айларында фермаңа көргүзүү эки болуп турар. Март чээрбиге чедир фермага ниитизи-биле 38,7 тонна сүт сагдынган болгаш күрүнеге 23,6 тоннаны саткан. Тус-тус саанчыларның көргүзүү база бедик. Ферманың саанчылары бир саар инекке онааштыр ортумаа-биле чылда 1600—2200 кг сүт саарын хүлээнгеннер. Саанчыларның социалистиг хүлээлгезиниң күүсеттинерин ийи чартык айның түүнели көргүскен.

Бистиң коллектививис улуг эвес, он сес кижиден тургустунган, оларның иштинде он саанчы бар. Коллектив найыралдыг ажылдап, чурттап турар. Кадарчылар, бызаа ажаакчылары төрүүр үүс инекке онааштыр 90 бызаа алыр сорулганы салган. Чыл эгезинден бээр төрээн инектерниң бызаалары четче алдынган, эки доругун турар.

А. ДАГБА.

Чаа өөредилге чылынга

Кайы-даа ажыл участогунда кижи бүрүзү (ооң чүү кылып турары ылгал чок) шупту чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап, Октябрьның байырлалынга алдаржыткан социалистиг чарыштың идепкейлиг киржикчизи болуп турар. Чаагайжыдылганың хөрөөнге бараалгаткан чоннуң организастаг күш-ажылы школаларга одалга ыяжы белеткелинде база илереп, бо чугула ажылга шеф чер болганда үре-түүнелдиг калбарып турар.

ӨВҮРНҮҢ школалары чаа өөредилге чылында оттулар ыяш белеткелин мурнуку чылдардан дээре, организастыг чорудуп турар. Районо эргелекчизи эш Дангай-оолдуң редакцияга дыңнатканын өзугаар алырга: токпак кагар ажыл шупту школаларда план өзугаар доозулган, амгы кол кичээнгейни сөөртүлгеже угландырып турар.

САГЛЫ сес чыл школазы хереглээр 1500 кубометр ыяжын бүрүп белеткээн, оон дең кезиинден хөйүн школа чанында эккеп алган. Бо ажылга «Кызыл тук» колхозтуң колхозчуларының, ылангыя ында ада-иениң бот-идепкейлиг киржин турарын демдеглээри өөрүнчүг.

ТОРГАЛЫГ ортумак школаның чанында (чаа өөредилге чылынга) 800 кубометр токпакты эккеп чыыпкан. План өзугаар черде бүрүп белеткээн ыяштан ам-даа 700 кубометр бар, ону чоокку үеде сөөртүп алыр дээш, ажылды организастыг чорудуп турар.

СОЛЧУР сес чыл школазы келир чылын оттулар 1800 кубометр ыяжын база чогуур өйүнде белеткээн. Токпак сөөртүлгези ам кидин түлүк, школа чанында 300 ажыг кубометрни эккеп чыыпкан.

«Коммунизмче орук» колхозтуң **Бора-Шай** салбырында эге школаның 500 кубометр оттулар ыяжын белеткээринге ында малыннар, ада-ие идепкейлиг киришкенин демдеглээри чөптүг. Ол ышкаш «Торгалыг» совхозтуң **Чаа-Суур** салбырында сес чыл школазы 800 кубометр токпак планын база бүрүп белеткеп алган. **Хандагайты** ортумак школазында оттулар ыяш белеткели эки.

* * *

ТОЖУНУҢ районо эргелекчизи эш Чывыралдың редакцияга дыңнатканы болза, школаларга келир өөредилге чылында оттулар ыяш белеткели эрткен чылдан эрте доозулган, ам ону сөөртүү организастыг чоруп турар. Ол болза Октябрьның байырлалынга уткуштур социалистиг чарыштың үре-түүнелдиг калбарганын школа ажылынга чоннуң, ада-иениң идепкейлиг киржилгезин көргүзүп турар.

Ажыл-херектиң амгы байдалын түс бүрү школалар аайы-биле тодаргайлаарга мындыг: **Тоора-Хем** ортумак школаның чанында 800 кубометрни эккеп чыыпкан, кубометрлер хүн бүрү улажып турар. **Кадыкшыдылга** школазы белеткээн 1200 кубометр ыяжының кезиинден хөйүн сөөртүп алган. **Ийниң** сес чыл школазынга хереглээр 1500 кубометр оттулар ыяшты белеткээринге «Май бири» колхозтуң колхозчулары, ында ада-ие идепкейлиг киришкенин демдеглээри өөрүнчүг. **Азас** сес чыл школазының болгаш ыракы малчыннарының уругдары өөренип турар **Чазылар** эге школазының 1967—68 өөредилге чылында оттулар ыяжы база бүрүн белеткеттинген.

КОММУНИСТЕР — УЛУГ КҮШ

«Хадың» колхоз мурнунда наш чылдарда экономика талазы-биле чыдып калган ажыл-агыйларның бирээзи турган. Колхозтуң ажыл-агыйын көдүрериниң элээн хемчеглерин алганының түүнелинде, колхоз эрткен чылын 599784 рубльдиг орулгазын алган. Ооң иштинде мал ажылындан алганы чер ажылынга биче-ле четпес. Моон алгаш көөрге, тараа болгаш ногаа тарылгазын улам көвүдедир талазы-биле перспективтиг сорулга бистиң мурнувуста салдынган. Ол ышкаш, 1966 чылда күрүнеге зэт, дүк, сүт болгаш тараа садарының планнары база чедиишкинниг күүсеттинген.

Бо чылдың бирги кварталының зэт, сүт дужаарының планын колхоз март 1-де зэтти 282 хууга, сүттү 105 хууга ажыр күүсеткен.

Бистиң ажыл-агыйжы чедиишкиннериис—бо эки көргүзүглер болза чүүү-даа мурнунда коммунистерниң чүткүлдүг ажылындан кол хамааржыр. Чижээ, Хадың сүт-бараан фермазында коммунист саанчылар Галина Кара-кыс, Маады Өпежик, аныяк коммунистер саанчы Өпежик Барыңмаа, бызаа ажаакчызы Вера Кара-кыс—бистиң мурнакчыларывыс. Орзакта аныяк мал кадарчызы Александр Дамдын-оол база кызымак ажылдап турар. Коммунист Анатолий Трубачевтуң удуртканы тудуг бригадазы планын үргүлчү ажыр күүседип келген. Коммунист Михаил Мынын-оолга удурткан трактористерниң эки ажылын база демдеглээр херек.

Колхозтуң экономиказын көдүрер төлээде, моон соңгаар улам күжениишкинниг ажылдаар ужурлуг бис. Ынчалза-даа ылаңгыя коммунистерниң ажылга харыысалгазын бедидер талазы-биле хемчеглерни партбюро кошкак ап келген. Ооң ужурунда чамдык коммунистер ажылынга ээ-харыысалга чонталып, партияның болгаш күрүнениң сагылга-чурумун үреп турарлар. Хадың сүт-бараан фермазының эргелекчизи турган коммунист Степан Дангаа ферманың ажылында улуг четпестер туруп турда, ажылын каапкаш, 2—3 хонук арагалап турган. Дангаанның бо четпес чоруун барымдаалааш, ону ажылындан үндүрген, партия талазы-биле шыңгыы хемчегни хүлээткен.

Коммунистиң хуу харыысалгазын, соң авангардтыг ролюн бедидери бистиң парткомнуң ажылында бир кол үүл болур. Ынчангаш коммунист бүрүзү-биле улам-на чоок, улам-на тодаргай чугаалажыышкын эргежон чугула. Ол ышкаш, коммунистериң ажыл, амыдыралының дугайын партия хуралдарында калбаа-биле чугаалажырын чедип алыр ужурлуг бис.

Колхоз бо чылын күрүнеге сүттү 414 тоннаны, пландан ажыр 36 тоннаны, зэтти—139 тоннаны, дүктү—9,3 тоннаны, пландан ажыр 700 килограммны, тараанны—350 тоннаны, пландан ажыр 350 тоннаны садар деп хүлээлгени алган. Бо дээрге юбилейлиг чылга—Улуг Октябрьга бистиң колхозчуларывыстың күш-ажылчы улуг белээ болур. Ол хүлээлгени күүседир дээш бүгү колхозчуларның ажыл-ишчи идепкейин көдүрер, оларны организастаар күш—коммунистер болур ужурлуг.

А. ДУГУРЖАП,
Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунда партком секретары.

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

ССРӨ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН

Тос уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Иргит Дары-Сюрюн Норбуевна — «Мөген-Бүрен» колхозтуң колхозчузу.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Очур Севилбаа Докпаковна—райпотребсоюзтуң ажылчыны.

Саны-Шири Лиис Хертековна — райпотребсоюзтуң ажылчыны.

Сержин Хомушку Дамбаевна — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Чамырык Чыпсын Чамыыковна —«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Очур-оол Чимит Конгаровна — Бай-Тал суурда өг-бүле ээзи.

Салчак Деңзимаа Хайындолаевна —Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Соспук Дойтан Салчаковна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хертек Байыртын Канчыыровна—Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Балчын Долзат Иргитовна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Байыр-оол Бичикей Хомушкуевна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Иргит Бичин-Уруг Сотпаевна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Иргит Хирлиг Намбароовна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Иргит Чылбак Сотпаевна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Норбу Сандан Салчаковна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сандан Караш Күжүгетовна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Авыр-оол Сырбыкчы Күжүгетовна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Анчимаа Түүш Иргитовна—Тээли суурда өг-бүле ээзи.

Донгак Сененмаа Дары-Хөевна — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Иргит Дарыймаа Дамбыйооловна —«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Иргит Орусмаа Хертековна — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Кимей Күжүгет Серетовна — район эмнелгезиниң ажылчыны.

Кызыл-оол Чимис Салчаковна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Мандымаа Хертек Норбуевна — «Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Ооржак Сүрүнмаа Чылбай-ооловна—«Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Очур Будаа Салчаковна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Очур-оол Дузак-Саар Салчаковна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Салчак Бичин-Уруг Лама-Саановна—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Салчак Серен Эгейовна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сегбе Александра Хертековна — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Серемаа Иргит Сундуйоана—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Хертек Дамчытмаа Кармаевна — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Хертек Очун Сүрүн-ооловна — «Мурнакчы» колхозтуң колхозчузу.

Хертек Чечекей Даваевна—«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчузу.

Шагдыр Шурумаа Бюрбюевна — «Малчын» колхозтуң колхозчузу.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОН

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Күжүгет Көк-Кыс Тамбаевна — районнуң эмнелге ажылчыны.

Ооржак Часкал Деспижековна — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Сат Матпа Күдерековна — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Доржу Дотпа Делгеровна—райкүүсконм ажылдакчызы.

Сарыглар Мартаа Хереловна — Ак суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Күжүгет Татьяна Дүктүгбейовна —Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Лама Долгар Иргитовна—Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Монгуш Кунду Севээн-ооловна—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Саая Болгуш Дакылановна—ДөңТерезин суурда өг-бүле ээзи.

Саая Шура Содунамовна—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Хомушку Долума Акаажыковна—«Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Донгак Мынчаа Хуртайовна — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Күжүгет Александра Номчутовна —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Ооржак Белек Дондуковна—Шекпээр суурда өг-бүле ээзи.

Ооржак Кара-Кыс Дүгүр-Сюрюновна—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Ооржак Сүрүнмаа Көк-Хунаевна—районнуң «Сельхозтехника» салбырының ажылчыны.

Саая Севил Тактановна—«Большевик» колхозтуң колхозчузу.

Сарыглар Билчитпаа Шактынаровна—«Барлык» совхозтуң ажылчыны

Сарыглар Шепчитмаа Сүр-ооловна—Барлык суурда өг-бүле ээзи.

Траас Бичен Күжүгетовна—Кара-Суг суурда өг-бүле ээзи.

Хомушку Калдар Көкейовна—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Хомушку Көк Успуновна—Барлык суурда өг-бүле ээзи.

Хомушку Манзыр Садыяевна—«Тыва даг-дүгү» тудугунуң ажылчыны.

Хомушку Чачитмаа Монгушовна —Барлыктың 8 чыл школазының башкызы.

Эвидзонек Чудур Ооржаковна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Шаңмак Серки-Белек Даржапевна—Барлык суурда өг-бүле ээзи.

БИИ-ХЕМ РАЙОН

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Долгар Маады Чончуновна — Хадың суурда өг-бүле ээзи.

Тюлюш Екатерина Копулаевна—«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Гаврилова Мария Павловна—Хадың суурда өг-бүле ээзи.

Денисова Елена Михайловна—«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Макеыр-оол Бичин-Кыс Санданова—«Искра» колхозтуң колхозчузу.

Мочек Севильба Мижит-ооловна—«Өөк» совхозтуң ажылчыны.

Отукай Тамара Ивановна—«Искра» колхозтуң колхозчузу.

ТАҢДЫ РАЙОН

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Миранюк Мария Фокеевна —«Совет Россия» совхозтуң ажылчыны.

Ондар Солумза Сендиевна —«Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Чыргалан Сара Аракчаевна—Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

(Уланчылыг).

Социализмниң чурттарында

ЛЕНИНИҢ ЧОГААЛДАРЫ ПОЛЬШАДА

Польша ном үндүрер чер В. И. Ленинниң чогаалдарының долу чыылдазын 10 миллион экземпляр ниити тиражтыг кылдыр парлап үндүрерин дооскан.

Ленинниң ажылдары-биле польша ажылчы чоннар XX үүс чылдың эгезинде бир-ле дугаарында танышкан. Владимир Ильичниң чогаалдарының дыка хөй кезиин польша дылче Октябрь революциязының тиилээнинин соонда очулдурган. 1918 чылдан эгелээш 1938 чылга чедир В. И. Ленинниң 90 үүлдерин болгаш номнарын Польшага парлап үндүрген.

БОЛГАР КООПЕРАТОРЛАРНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

Болгарияның Улус Республиказының күш-ажылчы чер ажылдыг ажыл-агыйларының бирги съездизи Софияда ажылдап эгелээн. Делегейниң дыка хөй чурттарындан, оларның аразында Совет Эвилелинден аалчылар ооң ажылында киржип турар. Болгарияның Компартиязының Төп Комитединиң бирги секретары, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Тодор Живков илеткел кылган.

ЧЕХОСЛОВАКИЯДА БАШКЫНЫҢ ХҮНҮ

Чехословакияның хөй-ниитизи Башкының хүнүн демдеглээн. Ол байырлалды улуг чех педагог Ян Амос Коменскийниң төрүттүнген хүнүнде чыл бүрү демдеглеп турар. Европага педагогика эртеминиң хөгжүлдезинге Коменскийниң ажыл-чорудулгазы ханы салдарлыг болган. Кайгамчыктыг хүнү холбаштыр Чехословакияның 181 чырыдыышкын ажылдакчыларынга «Алдарлыг башкы», «Школаның алдарлыг ажылдакчызы» деп хүндүлүг аттарны тывыскан.

ИЙИ УЛУСТАРНЫҢ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАЗЫ

Даштыкы чурттар-биле найыралдың болгаш культурлуг харылзаалардың совет ниитилелдериниң эвилели, совет-вьетнам найырал ниитилели болгаш вьетнам-совет найыралдың ниитилели 1967 чылда кады ажылдажылганың планының дугайында дугуржулгага Ханой хоорайга ат салган. Ийи чурттарның ниитилелдериниң аразында найыралды болгаш кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдерин, төлээлерни аргыштырарын, кинофильмнерин, чечен чогаалдарны солужарын дугуржулгада көрүп турар. Совет эрге-чагырганың 50 чылы-биле холбаштыр совет улус-биле найыралдың айын ВДР-те эрттирерин вьетнам-совет найырал ниитилели шиитпирлээн.

Империалистиг агрессияга удур вьетнам улустуң маадырлыг демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының айын Совет Эвилелинге организастаар.

ДӨРТ МИЛЛИОН ТОННА ЧИГИР

Кубаның ажылчы чоннары күш-ажылчы тиилелгени чедип алган. Чурттуң чигир заводтары дөрт миллион тонна чигирни бүдүрген. Ортулуктуң улузу ол чедиишкинин эрткен чылдаазындан 32 хонук мурнады чедип алган. Амгы үеде Кубага чигир үнүжүн ажаап алыры үргүлчүлеп турар. (СЭТА).

ДАШКЫКЫЛДА ДАШКЫКЫЛДА ДАШКЫКЫЛДА

Совет чогаалчылар-биле ужуражыышкыннар

БЕЙРУТ. (СЭТА). Азия болгаш Африка чурттарының чогаалчыларының маңаа болган конференциязының ажылынга киришкен совет чогаалчылар болгаш шулукчулер совет культура төвүнге Бейруттуң хөй-ниитизиниң калбак болуктериниң төлээлекчилери-биле ужурашкан.

Совет төлээлериниң удуртукчузу С. Азимов чыылганнарга найыралдың байырын чедирген. Совет чогаалчылар, шулукчулер—Айтматовту, Гамзатовту, Евтушенкону, Турзун-Задени, Софроновту болгаш оон-даа өскелерни чыылганнарга ол таныштырган. Чыылган кижилер совет аалчыларга диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкап, байыр чедирип турган. Расул Гамзатов, Евгений Евтушенко, Анатолий Софронов боттарының шулуктерин номчаан. Ливанның хөй-ниитизи совет чогаалчыларны чүректиң ханызындан хүлээп алган.

Вьетнамда болуушкуннарга хамаарыштыр

ХАНОЙ. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамның соңгу талакы районнарының партизаннары америк экспедиция шериглериниң кезектеринге согуушкуннарны таварыштырып турар. Чүгле Куангнам можуга безин дайынныңы 209 солдаттары, оларның аразында 26 американнар өлүрткен. Интервентилер шериг техникаазының талазы-биле база улуг чидиригге таваржып турар.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чедизи америк солдаттар ап чораан 8 америк вертолёттарны мурнуу-вьетнам патриоттар Меконг хемниң аксының районунга болган тулчуушкуннар үезинде аңдара аткан.

НЬЮ-ЙОРК. Чаа Зеландияның чаза мурнуу-вьетнам эрге-чагырганларның дилээнге харыы кылдыр шериглерин немей чорудуп бээр болган. Ынчангаш олче чадаг шериг ротазы болгаш оске-даа кезектер баар деп турар.

ХАНОЙ. Мурнуу Вьетнамның хосталга армиязының дайынчылары январь, февральда шаажылакчыларга удур 150 ажыг тулчуушкуннарны чорудуп, дайынныңы 3.117 солдадын сандан үндүрген, оларның аразында 2.400 американнар бар. Ол үениң дургузунда патриоттар дайынныңы 414 танкыларын, бронетранспортёрларын чок кылып, 42 самолёдун аңдара аткан.

И. ГАНДИНИҢ ЧУГААЗЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). Национал эрге-ажыктарны хандырарын, делегейге тайбыңны болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарын Индияның даштыкы политиказы бодунуң сорулгазы кылдыр тургузуп турар деп Индияның премьер-министри Индира Ганди медеглээн. Пакистан-биле найыралды тудар болгаш кады ажылдажылганы таарыштырар деп Индияның күзелин Ганди бадыткаан.

Чайгаар болуушкуннарның түүнелинде Индия берге байдалда таваржып турар деп, чурттуң иштики айтырыгларынга хамаарыштыр премьер-министр айыткан. Экономика болгаш аъш-чем талазы-биле бергелерни шиитпирлээр талазы-биле политиканы ажылдап кылырынга чазак-биле кады ажылдажырынче оппозистиг партияларны ол кыйгырган.

Чазактың экономиктиг политиказының кол айтырыгларын апрельдиң эгезинде штаттарның кол министрлериниң чөвүлел хуралынга чугаалажыр апаарын Ганди дыңнаткан. Чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң чаа планын, национал план комиссиязын калбаа-биле эде организастаарын болгаш административтиг реформаларны ол айтырыгларга Ганди хамаарыштырган.

МАЙ БИРГЕ УТКУШТУР

ТОКИО. (СЭТА). АКШ-тың Вьетнамда агрессиязынга удур, бүгү делегейге тайбың дээш демисел япон профовилелдериниң чиңгине чөвүлелиниң үүлдүгүнүн көрген кол лозунгары болуп турар. Бүгү делегейниң ажылчы чоннарының делегейге эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү—Май 1-ни күш-ажылчы Япония ол лозун-биле демдеглээр.

Профовилелдериниң чиңгине чөвүлелиниң удуртулгазының кежигүннери Май бириниң митингилериниң болгаш чыскаалдарының үезинде ажылчы чоннарның амыдыралчы эргелерин камгалаар, ажыл төлевирин бедидер дээш демиселди көдүрер.

ОНЗА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. Боливияның президентизи Рене Баррьентос чурттуң мурнуу-чоон талазында онаа байдалды күштүг болдуруп чоруткан. Чурттуң ол талазында партизан шимчээшкининиң тыптып келгениниң уламыдан ыдыг шиитпир кылдынган деп президент демдеглээн. Панкауасунуң районунга партизаннарның кылган бүзээлээшкининиң түүнелинде чазак шериглериниң талазындан өлгеннер болгаш балыглаттырганнар бар болган деп Ассошиэйтед пресс агентиелдиң корреспондентизи Лапастан дыңнаткан. Бүзээлел болган районче шериг кезектерин чоруткан.

РЕПОРТАЖ

Сакман аргазы-биле

Шагаан-Арыг хоорайдан барыын талаже хаптарга, удавайн-даа солагай талада даг эдээнде бажыңнар, хой кажаалары көстүп келир. Ында «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хойжу бригадазы туруп турар.

Аңаа чеде бээрге, чаңгыс аай төлевилел ёзугаар туткан үш хой кажаазы, малчыннарның чурталга бажыңнары бо. Чаш хураганнар чилээн, хойлар эткилээн, хөлээннии аажок.

Кажаларның бирээзинге кире бердивис. Чылыы дегээт. Хураганнарны улуг, бичезиниң аайы-биле клеткаларда киргилеп каан. Баштай-ла ужурашканывыс хойжу Сады Кара-Кыс:

— Бо бүгү кажааларда хураганнарны сакман аргазы-биле азырап турар улус бис, бирги сакманда мен мен—дидир.

Чугаалажып келиривиске, мырыңай-ла чаа төрүттүнген хураганнар ооң ажаалгазында турар болду. Малдың чаш төлдерин сакманныг аргабиле доруктурарынга холбашкан айтырыглар салырыыска, ол мынча дидир:

— Хой төрүпкеш, хураганының шаразын ол дораан чылгай бээр. Ол араазында хойнуң эмиининиң дүгүн, хураган эмерде эптиг, арыг болзун дээш, кыргыш кааптар. Ооң хураганның кургаарын кезек манааш, ону иезинге алыскаш, ийиги клеткаже шилчидер, хураганнар орта бир хонар, ооң дараазында үшкү клеткаже чорудар болгаш анаа оларны беш хонукта тудар. Өдекти хүннүңне черинге чедир казып, клетка иптин арыглап, саваң чадар. Хураган бүрүзү мойнунда дугаарлыг.

Өйү чедип келирге, демги хураганнарны ийиги сакманче шилчидер, чемгерип эгелээр. Чеми үл? Аскылап каан көк сиген, будук-бүрү, сөөк далганы, балык үзү болгаш өске-даа. Шишкиндини суг оңгачада ургулап каан, белен ыткылаар. Эмзирерин норма ёзугаар уламчылаар. Ийиги сакманда Валя Чооду ажылдап турар.

— Бо клеткага төрүттүнге-ле 7—10 хонган хураганнарны азыраар бис—деп, ол чугаалай-дыр. Чемни демги-ле янзы-бүрүзү-биле улам немелделиг кылдыр хураганнарга бээр. Клетка чанында улуг печкада от салып каан тур. Демир хуунда суг-даа чылыдып каан. Чылгаар дустар база белен.

— Чаш хураганнарны когарал чокка бүрүн алыр дээш, мыпчаар ажылдап турар улус болгай бис, көрүп турарыңар бо-дур—деп, Валя сергээ кончуг чугаалады. Ынча дээш, бир копкаксымаар хураганның чемненирине барып дузалай берди.

Ам сакманщик Монгуш Дүзеңмаага ужуражы бердивис.

— Ийистеп төрүттүнген хураганнар ажаап турар кижи мен—деп ол чугаалаарга, бис аажок сонуургап, амга чедир чеже ындыг хураган барын айтырарывыска, дортен ажып турар дидир. Хураганнарны улгады берген ийистер, ооң бичелери, эң бичелери кылдыр клеткаларда үскүлеп каан. Кылыр ажыл немежип турар, түге дээрге чамдык хойлар ийи хураганны тоттура албас таварылга турар, ынчангаш тотпаанларны сүткүр хойга чагыштырар, эмискиктээр.

Сакман аргазы-биле хураганнарны азыраарының сөөлгү чадазы — олар төтпелер болу бээрге база бир кижиге дужаар. Ындыг хураганнарны Маады Алдай-оол азырап тур. Бо кижиниң холунга гурда, хураганнар төрүттүнген хүнүнден бээр дөртен беш хонук болу бээрге, оларны кадарчыларга дужаап бээр.

Хой кажаларынга чоруп, хойжулар-биле чугаалажып турган, хураганнарын хоскан хойларга оларны алзып турарын биске база тайылбырлап турдулар. Хоскан хойларны хураганнары-биле кады тус-тус клеткаларга киргилеп каар, ынчангаш үргүлүү каактап турар. Бир хойжу хураганныг хойнуң эмиинден тудуп алган, хураганын эккелгеш, эмигге чедиргеш, тоотпалагылаар-даа. Бо херекке хойжулар чедишкинин чедип ап турар болдулар. Хойларны суттарарының, чемгерининң чуруму бо бөлүкте шыңгыы, чижээлээрге, хойларны чемгерер, суттарарда, оларны хураганнарындан аңгылай чарып алыр. Тоткан-тотпаанын шыңгыы хайгаараар. Аарыг-аржының доктаамал каактаар. Кажаанның чылыг, соогун, чемиин байдалын эки таарыштырар.

— Ол бүгү зооветеринарлыг негелделер чурум ёзугаар эки сагыттынар болза, малга хораар деп чүве кааа турар боор—деп, хойжулар чугаалаарлар. Харын ооң ужурунда малга суугну чылыгга бээр, чамдыкта суга марганцовканы, подту-даа холуп берип турары таварылга эвес.

Малдың чаш төлдерин бүрүү-биле камгалап алыр дээш, хойжулар, сакманщиктер чүү кылбас дээрил ону. Чамдыкта үйгу удуваа-даа болгулаар. Чемненир чай алынмайн-даа баргылаар. Түге дээрге, дүне-хүндүе дежурныйлаашкыннар турар болгай.

— Хураганнарны сакман аргазыбиле ажаарының кол ажыы чүде чүвел?—деп айтырыгны салырга, олар ол дугайын черле билдилиг чугаалаарлар:

— Сакман аргазы-биле оларны шын ажаарга, когарал барык чок болур, түге дээрге малдың чаш төлдериниң өзеринге таарымчалыг бүгү байдалды ынчаарда тургускан турар.

Мону мынчаар чугаалаары-ла чөп. Сакман аргазын калбаа-биле ажыглай берген черлерде чаш хураганнарның тозандан ору хуузун камгалап ап турары—маңаа херечи олдур.

Фермага ооң эргелекчизи-даа, улуг хойжузу-даа албан ужуру-биле чорүй барган өйде чораан бис. Бо бүгү үүлдерни сакманщиктер биске тайылбырлаанар. Бистиң-биле кады чораан фотокорреспондент: «Ферма эргелекчизи-даа, улуг хойжу-даа чок болганда, сакманщиктер биске четчири-биле чугаалап берип шыдаар ирги бе кылдыр карадап турган кижи мен, ажылын аттыг билир кижилер чүве-дир але» деп чугаалай-дыр.

Бо чугааны баштактаны аарак сакманщиктерге дамчыдып бээривиске, олар хүлүмзүргүлээн соонда, бирээзи тургаш:

— Зоовет бөлүмнерге өөренип турар улус болгай бис, эрткен чылын ооң программазын дооскан кижилер бисте эңмежок, ооң ыңай, зоотехник, мал эмчизи база эки дузалап турар улус, ынчангаш сакман аргазы-биле малдың чаш төлдерин азыраар талазы-биле бисти үүгле хөлүн часпас эвес, харын «өдүрээн-даа часпас улус» дээр болза ажырбас боор ийин—деп, черле уран аллгалыг чугаалады.

Хойжулар бистиң-биле мендилешкеш, ажылынче шымнып киринкеннер, бис оларга юбилейлиг чылда улуг чедишкиннерлиг болурун күзээн бис.

С. САМБА-ЛЮНДУП,
«Шынның» корр.

Экилерниң бирээзи

Салчак Сүрээ чеди чыл дургузунда «Элегес» совхозтуң хоюн кадарган. Күрүне малын эки ажааганы дээш дирекция ону чылдың-на өртектиг үүлдер-биле шаннап келген. Хүндүлел бижиктер-биле база-ла ол шаннаткан. Юбилейлиг дылга күш-ажылчы чедишкиннер-биле ужуражыр дээш ол хоюн хүр кыш ажырган. Салчак бо чылын үс хойга онааштыр тозан беш хураганны, бир хойдан-на 3 кг дүктү алыр деп хүлээлгелиг.

Ооң ажаалдазында алды үс төрүүр хой бар. Хой оолдаашкыны кидин, ам төрээни ийи үс, алдынган хураган—260. Чаш малдың ажаалдазы, доруктурулгазы эки. Салчактың кадайы Самбуу Тас чаш хураганнарны канчаар ажаап өстүрер дугайында сакманщиктерге сүмезин берип, практиктиг дузаазын көргүзүп турар.

О. ТАРТЫГ-ООЛ.

АЯН-ЧОРУКЧЕ ЧАЛАП ТУР

ТЫВАДАН ЛЕНИНГРАД ЧЕДИР

Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязы болгаш Совет чазак чоннун материалдыг болгаш культурлуг амыдыралын улам экижидип, күш-культураны болгаш туризмни хөгжүдеринче улуг сагыш салыышкынны салган. Мораль талазы-биле бызыг, калык-шыырак, эртем-билиглиг чаа кижини кижизилеринге күш-культураның болгаш туризмнин ужур-дузазы аажок улуг дээрзи СЭКП-ниң Программазында болгаш партияның XXIII съездизинин төөгүлүг шиитпирлеринде база айытынган. Чурттакчы чоннуң амыдыралында туризмни калбаа-биле нептеридип, ону ниити билиг школаларынга, дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлеринге өстүрүп хөгжүдеринче онза кичээнгейни салып, ылаңгыя көдээ чоннуң ортузунга туризмни сайзырадыр сорулга салдынып турар.

Чоннуң кадынын камгалаан база бир үүл—туризм болур. Ынчангаш аңаа чоннуң сонуургалы улуг. Тыва чоннуң төөгүзүнде аттыг, шарылыг аян-чорук кылыры шагдан тура-ла чонга биддингир бооп келген. Совет Эвилелинин девискээринге база дашты демократтыг чурттарже аян-чорук кылыры бистиң республиканың ажылчы чоннарынга чаңчыл болу берген. 1966 чылда акы-дуңма найыралдың аян-чоруун 145 кижи кылган, а Совет Эвилелинде коммунизм тургузуушкунунуң чаа чедишкиннерин үүгле туристи путёвка-биле безин 230 кижи көрген.

Боттарының күзели-биле аян-чорук кылып, дыштанып турарларның саны чылдын-на массалыы-биле өзүп турар. Республиканың девискээринде боттарының хостуг шактарын, дыштанылгазын шын организастап эрттирип, ооң магадап ханмас каас чараш бойдузун, байлаан, дириг амытанын сонуургап турарлар бистиң республиканың хоорайларында, суурларында болгаш колхоз, совхозтарында кайы көвей.

Тывага чораан туристер ооң бойдус байлаан, каас-чаражын магадап, чонунуң хүндүлээчелин боттарының сактыышкыннарында бижээн. Чижээ: Томскиден келген туристерниң бижээни болза: «...бо черлерниң каас-чаражын бис канчаар-даа аажок магададывыс. Чараш аарга-аазым кайгамчык даглар-биле болгаш хөй-хөй хемнер-биле солчып турар-дыр. Кадыр хаяның араазында дакпыш чиңге чер-биле он хире метр бедиктен саарлыг баткаш, бустап-мөөреп, халыпшыраан ужарның суун магадап ханмас сонуургал-биле көрдүвүс. Балыктың албаан үүү дээр! Бежээлерде ооң суг хайнып турган ышкаш сагындырар-дыр. Хемнин чалгыы ужарларга девиржип, кыдыын дургаар катчимис болгаш мөөгү эжелээн кашпал хаялардыг тайгаларга үлеттиргеш, хостут чаагай бадып чыткан ышкаш...»

Эрткен чылдың чайынында бистиң республикага 500 ажыг кижи киржикчилиг 57 туристи бөлүктер келген. Москва, Ленинград, Днепропетровск, Омск, Томск, Свердловск, Донецк, Вильнюс, Куйбышев, Киев, Красноярск болгаш өске-даа хоорайлардан аян-чорукчулар келген. Оларның кол-кол маршруттары: Кызыл—Хамсыра, Тоора-Хем—Кызыл, Кызыл—Үш-Белдир, Кызыл—Кунгуртуг, Балыктыг-Хем—Кызыл.

Чоннуң чыл келген тудум-на улам өзүп орар сонуургалы—ооң материалдыг байдалы экижээнин тодазы-биле херечилеп турар. Бо чылын чүгле туристи путёвка-биле безин ССРЭ-ниң янзы-бүрү булуңнарынче 314 кижи дыштанып чоруур.

Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга болгаш В. И. Ленининиң төрүттүнге-ле 100 чыл болурунга үткүштүр туризм төвүлели республиканың мурнакчыларынга найыралдың аян-чоруунуң баштайгы демир оруун 1967 чылдың октябрь 4-тен 17-ге чедир Тывадан Шушенское болгаш Абакан тавартыр Москва база Ленинградче чорудар деп шиитпирлээн. Чоруур туристерниң ниити саны 470 кижи: Туристер Ленинчи черлеп чорбушаан Москвага баргаш көөр үүлдери: Москвада ленинчи черлер, Москва—ССРЭ-ниң найысылалы, Москваның Кремли, В. И. Ленининиң музейи, ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедишкининиң делгелгези, Окчепсек палатазы, Бородино панорамазы.

Ленинградка көөр үүлдери: Ленинградтың тураскаалдыг черлери, Ленинградта ленинчи черлер, Күрүне Эрмитажы болгаш өске-даа черлер. В. И. Ленининиң шөлүлге үезинде чурттап турганы Шушенское суурга база баар. Путёвканың өртээ 165 рубль. (Аңаа Кызылдан Ленинград чедир база ооң дедир орук шүүдели, экскурсия, культура-массалыг оюннарга чарыгдал болгаш чем өртээ кирер).

Орукка чоруп турганының үезинде бот-тывынгыр уран үүлүүн көргүүзүглери, танцылар болгаш янзы-бүрү оюннар демир-оруктуң ресторанларынга организастаттынар. Путёвканы туризмнин область төвүлелиинден акша-биле удур-даа, банк дамчыштыр-даа шилчидип садып ап болур. Бистиң адрезивис Кызыл, Кочетов кудумчузу, бажың № 30, телефон 35—92, күрбанкыда санажылга счёду № 70020.

Туризмнин область төвүлели чагыгларны хүлээп албышаан, республиканың колхозтар, совхозтары-биле, албан, бүдүрүлге черлери-биле коллективтиг керээлерни чарып турар.

Найыралдың демир оруунга олуруп, аян-чорукче аттанынар!

Х. СИИРИН,
туризмнин тыва область төвүлелинин даргазы.

Кызылда ада-иелерге

Кызылда күрүнеиң башкы институдунуң кинолекторийи. Ол хүн аңаа студентилер эвес, ада-иелер чыглып келгилээн. «Олар ынчаар өске кижилер апарган», «Авам азы ачам», «Уруглар бисче көрүп турар» деп документалдыг солун киноларны көрдүвүс. Өг-бүлеге бичии уругларны канчаар кижизидериниң чижектерин ында көргүскен.

Кино соонда институттуң башкылары аңаа хамаарышкан кыска тайылбырны кылып, боттарының санал-оналын ада-иелерге чугаалап берген. Ада-иелер эвээн хөй айтырыгларны салгылап, уругларын канчаар кижизидип турарын чугаалагылаан.

Уруглар кижизидилгезинге хамаарышкан ындыг кежээлерни моон соңгаар ай санында организастап турар деп шиитпирлээн. Ажы-төлү кижизидеринге ол улуг ужур-дузалыг.

В. САГАН-ООЛ.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 3 школазының бирги классчылары «Петушок» деп тоол-шулүүгелден спенажыткан үзүндүнү көргүзүп тур.
Фото Г. СИРОТИННИИ.

Ойнаашкыннарга төлевир

1967 чылдың ийиги үндүргени акша-бараан лотерея билеттеринге таварышкан ойнаашкыннарны төлеп эгелээн. Баштайгы беш хүннерде безин үш муң ажыг рубльди лотерея эзлеринге үндүрүп берген. Ооң иштинден өөрүнүг билеттерге таварышкан чамдык эштерни база айтып болур.

«Спартак» ниитилелиниң ажылдакчызы Л. И. Селезнева 84 рубльдиң хевизин, эпидемиолог эмчи А. С. Кудрявцева 32 рубльдиң алдын корпустуг (херээжен) хол шагын ойнап алган. С. П. Монгуштуң билеттериниң ийизи ойнаттынган, ооң бирээзи 128 рубльдиң баянынга таварышкан.

Акша-бараан лотереязының ийиги үндүрүлгезинге таварышкан ойнаашкыннарның төлеп бериишкини үргүлчүлеп турар.

А. ГОРЛУШКИНА.

Өөредилге корпузунуң тудуу

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудугжулары ында профтехучилищениң өөредилге корпузун ийиги квартада ажыглалга киирер дээш ажылдап турарлар. Ында ажылдап турар тудугжу үш бригададан аңгыда корпустуң иштики дерилге-шеверлээшкинин кылыр штукатуржулар болгаш маляржылар бригадалары база ажылдап турар.

Корпустуң иштики дерилге-шеварлел ажылында колдуунда аныян штукатуржулар, маляржылар хаара туттунган. Куш-ажылга Нина Перина, Лидия Ворожихина, Сарыглар Карашпай, Лидия Соломатова, Влчеймаа Ооржак оларның бригадалары үлегерни көргүспүшаан, хүлээнген ажылын шынарлыг кылгаш дужаап турарлар.

Ооң ындай корпустуң иштики шеверлээр ажылынга училищениң дөртү, бешки бөлүктериниң сургуулдары ийи айның практиказын эрттирбишаан, дуза чедирип, ажылдап турарлар.

Бистиң консультациявыс

СЕПТЕЛГЕ БОЛГАШ БАЖЫҢ ХӨЛЕЗИНИ

Чурталга бажыңнарының септелгезинге, ооң хөлезининге хамаарышкан айтырыгларны чон билип алыксап, амыдырал болгаш коммунал хандырылгазының министерстволарынче, солуннар редакцияларынче тайылбырлап бээрин дилеп, чагаа бижип турарлар. «Известия» солунга парлаттынган РСФСР-ниң чурттакчы чонунуң Амыдырал хандырылгазының министерствозунуң чурталга бажыңын болгаш эт-херексел септээриниң Кол эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы С. Десятниковтуң болгаш РСФСР-ниң Коммунал ажыл-агый министерствозунуң чурталга ажыл-агыйының Кол эргелелиниң ажыглал килдизиниң эргелекчизи Ф. Березининиң харылыын «Шынның» номчукчуларынга бараалгаттывыс.

— Үүрмек болгаш капитал септелге деп үл? Ону кым, кандыг хуусаада чорудар ужуралгул?

Септелге-тудут организациязы үш хүн иштинде чагыкчының квартиразынче техник кижини чорудар. Ол келгеш, кызыа чогуур ажылдың хемчээлин болгаш өртек-үнезин тодарадыр. Техник келгени дээш, чагыкчы кижи акша төлевес.

Ажылдың өртек-үнезин автономнуг республикаларның Министрлер Төвүлелиниң, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүсекчи комитеттериниң доктаадын бадылаан Прейскурантызын ёзугаар төлээр.

Ажылды септелге участоктарының күжү болгаш херекселдери-биле кылыр. А материал септекчи организациянның-даа, чагыкчының бодунуудаа бооп болур. Септелгениң ниити өртээн он рубльден ашпас болза, ону керээ чарып тура-ла чурттакчы төлеп болур. А бир эвес ооң хөй болза ол баштай ниити ажылдың чартык өртээн авансылап төлээр. Септелге бүрүү-биле доостурга үзе саваажыр.

Септелге ажылын чорудар хуусааны чагыкчы биле септекчи организациянның аразында дугурушканын чурттакчы ол өөрүнүн бажың ажыл-агыйынын үндүрүп турар бүгү чыгыдалдарының үүгле 30 хуузу болуп турар. Чыгыдалдың хөй кезиин күрүне бюджеди дуглап турар.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

ДОШ КЫРЫНДА БАЛЫКТАР

Эрткен субботада республиканың анчылар болгаш балыкчылар эвилелиниң конторазынга хөй кижилер чыглып келген, омакхөглүү аажок турган. Ниитилелдиң Чагытай хөлде баазазынга дош адаандан балык тударының маргылдаазынга киржир дээш чедип келген балыкчылар ол. Ындыг маргылдааны ниитилел бир-ле дугаар организастаан. Кышкы балыктаашкынга ынактар хоорайда хөй. Тускай чагыг-биле келдирген улуг автобус контора чанынга кээп турупкан. Хамык балыкчылар олурупкан соонда, автобус Бай-Хаак кайы сен дээш, каранналды хапкан.

Хүн шагда-ла Таңды сынының артынче ашкан. Чагытай хөл чанында балыктаашкын баазазының оттары көстүп келди. Баазада балыкчылар-ла хөй.

Кежээки чемненилге сөөлүнде, кол судья балыкчыларга чугаалады:

— Бүгү командаларның составы бүрүн бар бе, эштер?

— Шупту бүрүн-дүр!—дээн эвээн каш үнер хары угла дыннады.

Даартазында эртенгинин 7 шакка бичии-ле четпейн турда, чээрби ажыг команда дош кырынга чыскаалыпкан. Маргылдааның доозары—хүндүскүнүң 12 шак.

Кол судья ракетаны өрү алыптарга, хамык балыкчылар маргылдааже киринкен. Маргылдаа эгелээн соонда, бир шак болганда безин чаңгыс-даа кижи балык тутпаан. Удаваанда аажок улуг ак балык Шмидтиң чанында дош кырында дырланайнып, андарлып каап чыдыр. Хамыкты мурнай балык туткан эрнин өөрүшкүзү арын-шырайында илден.

Чемнээшкин эгелээн. Судья коллегиязы балыкчыларны эргип чорупкан. Кижи бүрүзүнүң чанында-ла 2—3 ак-балыктар бар апаргылаан. Хоочун балыкчы Иван Михайлович Бонин бо. Ооң чанында 10 ажыг ак-балыктар чыдыр. Эвээн болгаш-ла, ол дуржулгалыг балыкчы ушта соп октап олур.

Ол солун маргылдаа дош кырынга 5 шак үргүлчүлеп келген. Часкы чылыг хүн Чагытай хөлүн кырынга бедип келген. Дош кыры карак чылчырыктадыр чайнап турар. Агаарның арыы, хүн херелиниң чылыы-даа аажок. Дош кырында ушта тырткан балыктар улам-на немежип турар.

Арыг ак-көк дээрге ракета одуңдүүштелип үне берген. Маргылдаанын шагы доозулганын чарлапканы ол. Дош кырынга стол тургускаш, тиилекчилерге тыпсыр шанналарны делгей салыпкан. Тус-тус командалар туткан балыктарын судья коллегиязынга деңзиледип эгелээн. Автобус иштинге кыска хуралчыгаш соонда, маргылдааның судьязы Юрий Успенский түннелди чарлады:

— Бирги черде — СМУ-48-тин командазы. Капитаны Михаил Иванович Бонин. Туткан балыының ниити саны 200 ажыг. Бонин «Спартактың» маргылдаазынга эрткен чылын база бирги черни алган. Арга-мергежилин көргүзүп, шүглүп үнгени дээш, ооң командазынга бирги шаннаны тывыскан.

Септелге заводунуң командазы ийиги шаннаны алган. Үшкү черде—МООП-тун командазы кирген. Ооң соонда эң улуг балык тутканы дээш, шаннаны тывыскан. Ооң эдилекчизи «Тувинская правда» солуннуң ажылдакчызы С. Бонин болган.

Республиканың анчылар болгаш балыкчылар ниитилели балыкчыларның дыштанылгазын ол хүн эки организастап, дош адаандан балыктаарының солун маргылдаазын ынчаар эрттирген. Шак ындыг массалыг хемчеглерни организастап турарын ниитилелге күзеп каалыңар.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТАРДА: бирги, чер алган команда. Оң талазында чуруктуң оң талазында команданың капитаны М. И. Бонин. Солагай талазында чурукта: судья коллегиязы балыктарны деңзилеп тур.
А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

Эжикти, соңганы канчаар чуурул?

Ус-биле холуп каан.ан, саргыл ийикпе өске-даа өңгүр будуктар-биле дозулап каан эжиктерни болгаш соңга рамаларын чүгле нашатырлыг спирт холаан суг-биле саваң чокка чуур. Сода биле саваң будукту булуртүннелдириптер. Нашатырлыг суг хир-чамны мырыңай арылдырыптар болгаш дозуну өң киирер. Чугган сээнда соңгазын ийикпе эжиин кургадыр чодуп алыр херек. Ооң башка анчыг кылдыр көстүр саргыл борандыларлыг апаар.

Соңга шилдерин сугга ооң оннуң бири кезии болур кылдыр нашатырлыг спирт ийикпе водка холуп алгаш чуп болур. Ооң соонда пөс-биле ийикпе чымчадыр ууштап каан саазын-биле кургадыр чодуп алыр, ону солун саазыны-биле чодарга хамыктың дээре болур.

Хоюдур соңтап каан ак чугай эзилдирии-биле соңганы база чаап ап болур. Чугайы кургай бээрге, ону чымчак саазын-биле чодуп кааптар, ооң соонда шил кылаа-ла бээр.

Хендир үзү-биле пөс өттүрүп алгаш, соңга шилин ооң-биле ыяк чодуп каап болур, ооң шилдерге хензиг-даа үс изи артпас кылдыр оларны дуктен бүткен арыг пөс-биле ийикпе будук кургадыр базар саазын-биле арылдыр чодуп кааптар.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

КИНО

МАРТ 30-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Килеңнээшкин» 2.45, 4.30, 6.15, 8, 9.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ногаан хадылыг арыгның чажыды» 10.30, 12.30, «Арыг дээр» 2.30, 4.30, «Кара думаалай-биле дугланып алгаш» 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Дайынчы чепсээ чок маадыр» 9.30, 11.20, 1.30, «Хасан-Арбакеш» 3.20, 5.20, 7.10, 9.10 шактарда.

«ВОСТОК»: Уругларга дириг-чуруктар 10, «Тарас Шевченко» 11.15, 1.30, «Торээн чуртундан ыракта» 3.15, 6, «Оожум Дон» (2-ги, 3-кү сериялары) 8 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизиниң 37-13, кедээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизиниң 20—60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң чаңында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин — Кравченко кудумчузу, 1). ТС—00322.